

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
ім. Б.Д. Гаврилишина
Кафедра міжнародного туризму і готельного бізнесу

Черник Ольга Володимирівна

Особливості функціонування екотуризму в Україні / Features of Ecotourism Functioning in Ukraine

Спеціальність: 015 16 Професійна освіта

Освітньо-професійна програма – Організація туристичного обслуговування

Магістерська робота

Виконала студентка групи ПОТОМ-21

Черник О.В. (Сологуб)

Науковий керівник:

Ю.П.Гуменюк

Магістерську роботу допущено до захисту:

"__" _____ 2020 р.

Завідувач кафедри

_____ О.Я.Гугул

ТЕРНОПІЛЬ – 2020

АНОТАЦІЯ

Сологуб О. В. Особливості функціонування екотуризму в Україні. – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю: 015 – професійна освіта, освітньо-професійна програма – Організація туристичного обслуговування. Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, 2020.

У роботі дано визначення економічної суті екотуризму; розкрито природу туристичної діяльності; висвітлено особливості зеленого та сільського туризму; запропоновано вирішення проблем розвитку екотуризму в Україні. Запропоновано напрямки співпраці державного і приватного секторів в інтересах стабільного розвитку туризму.

ANNOTATION

Sologub O.V. Features of Ecotourism Functioning in Ukraine. - Manuscript.

Research for obtaining the educational degree "Master" in the specialty: 015 - professional education, educational and professional program - Organization of tourist services. Western Ukrainian National University, Ternopil, 2020.

The paper defines the economic essence of ecotourism; the nature of tourist activity is revealed; features of green and rural tourism are covered; solving problems of ecotourism development in Ukraine are proposed. Areas of cooperation between the public and private sectors in the interests of sustainable tourism development are proposed.

Зміст	
Вступ.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ	
1.1 Теоретичні засади організації туристичної діяльності	6
1.2 Концептуалізація локальної туристичної системи.....	11
1.3 Видозміни екотуризму та організація надання послуг гостинності в зонах природно-заповідного фонду	18
Висновки до розділу 1.....	29
РОЗДІЛ 2 ОЦІНКА РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ	
2.1 Перспективи розвитку зеленого сільського туризму в Україні та світі.....	30
2.2 Актуальний стан навколишнього середовища популярних туристичних напрямків	41
2.3 Державне планування з метою контролю і збереження довкілля...	63
Висновки до розділу 2.....	78
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЕКОТУРИЗМУ В ЗАГРОЗ ПАНДЕМІЙ ВІРУСНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ	
3.1 Вектори вирішення проблем розвитку екотуризму в Україні.....	79
3.2 Напрямки співпраці державного і приватного секторів в інтересах стабільного розвитку туризму	84.
Висновки до розділу 3.....	93
Висновки	94
Список використаних джерел.....	97

ВСТУП

Світова організація туризму ООН (UNWTO) ще задовго до пандемії коронавірусу оголосила 2020 рік «Роком сільського туризму» [50]. Адже в нинішніх умовах, коли громадяни України не можуть поїхати у відпустку туди, куди хочуть, і, тим більше, відпочивати там без будь-яких обмежень, сільський туризм став більш ніж актуальний. Послуги сільського туризму надаються в відокремлених регіонах, споживаючи їх людина насолоджується природою подалі від галасу великого міста і натовпів туристів, з дотриманням вимог соціальної дистанції на свіжому повітрі в поєднанні з активним відпочинком для зміцнення імунітету. Сільський туризм – це величезні можливості для того, щоб нарешті вивести українські села на новий рівень, врятувати їх від бідності та вимирання.

Аналіз останніх досліджень. Проблемами розвитку подієвого туризму в світі займалися А.Буркард, М.Кабушкін, П.Ротоу, Дж.Холлоуей та інші. Такі вітчизняні вчені як О.Бейдик, В.Брич, Ю.Гуменюк, О.Гугул, М.Крачило, Т.Ткаченко, І.Школа досліджували його потенціал, вказавши на існування в Україні як сприятливих чинників, так і тих, що гальмують процес інтеграції національного івент-туризму у світову туристську систему. Проте невирішеними залишаються питання, в який спосіб має реагувати система, яка організовує івент-тури на глобальні виклики та загрози зі сторони поширення інфекційних захворювань.

Мета і завдання дослідження

Метою написання магістерської роботи є розвиток теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій з розробки механізму розвитку екотуризму в умовах коронавірусної пандемії. Для досягнення означеної мети були поставлені та вирішені наступні завдання:

- систематизувати функції туризму та відстежити їх вплив на національну економіку;

- виокремити у системі рекреаційно-туристської діяльності подієвий туризм;
- ідентифікувати МІСЕ-туризм в системі розвитку індустрії гостинності;
- з'ясувати основні проблеми світової туристичної індустрії;
- дослідити фестивалі регіонів України як чинник розвитку етнотуризму;
- дослідити подієвий туризм в період викликів і загроз як ризиковий вид господарської діяльності в Україні;
- окреслити перспективи вирішення основних проблем постпандемійного розвитку ділового туризму в Україні;
- виокремити вектори удосконалення механізму оцінювання спортивно-подієвого туризму в умовах світових викликів.

систематизувати теоретичні засади організації туристичної діяльності

дослідити концептуалізацію локальної туристичної системи

Видозміни екотуризму та організація надання послуг гостинності в зонах природно-заповідного фонду

Перспективи розвитку зеленого сільського туризму в Україні та світі

Актуальний стан навколишнього середовища популярних туристичних напрямків

Державне планування з метою контролю і збереження довкілля

Вектори вирішення проблем розвитку екотуризму в Україні

Напрямки співпраці державного і приватного секторів в інтересах стабільного розвитку туризму

Об'єктом дослідження є функціонування екотуризму, як сектору туріндустрії.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти особливостей розвитку екотуризму в умовах пандемії вірусних захворювань.

Методи дослідження

Теоретичною основою дослідження є праці вітчизняних та іноземних авторів в галузі туризму, міжнародних урядових та неурядових організацій, які опікуються проблемами розвитку фестивального та ділового туризму. Для вирішення поставлених в роботі завдань були використані наступні методи: дедукції, індукції, порівняння, групування, логічного та статистичного аналізу тощо. Інформаційною базою дослідження є нормативні і законодавчі акти України, щорічні звіти Світової організації туризму при ООН, статистичні матеріали, які стосуються результатів подієвого туризму в регіонах України, матеріали науково-дослідних конференцій, періодичні видання, мережа Internet тощо.

Практична цінність результатів роботи

Практична цінність досліджень полягає в застосуванні представниками туристичного бізнесу, органами місцевого самоврядування рекомендацій з вдосконалення надання туристичних послуг на базі організування високоатрактивних подій регіонального і вище рівня.

Апробація

Основні наукові і практичні положення роботи були подані на міжнародній та загальноукраїнських науково-практичних конференціях а саме: IX Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток індустрії гостинності та міжнародного бізнесу: сучасний стан і перспективи». (м.Тернопіль 22 травня 2020 р.) та Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів і молодих вчених «Розвиток науки та бізнесу в умовах глобаолізації» (м. Тернопіль, 15 травня 2019 р.).

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, переліку використаної літератури з 68 найменувань, містить 4 таблиці, діаграму і 5 рисунків. Обсяг магістерської роботи становить 79 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ

1.1 Теоретичні засади організації туристичної діяльності

Проведення ретроспективного аналізу дефініцій «рекреація», «туризм», «туристична діяльність», «туристичні послуги», «туристичний продукт», «туристичні ресурси» дає змогу краще зрозуміти компонентну структуру туристичної діяльності. Фахівці згідно Закону України «Про туризм», виділяють міжнародний та внутрішній туризм, проте для більш детальної ідентифікації прояву туризму UNWTO запропонувала розділити міжнародний на в'їзний та виїзний, оскільки вони в різний спосіб впливають на сальдо платіжного балансу.

Внутрішній туризм характерний для подорожей громадян до дестинацій своєї країни. Даний тип туризму впливає на розвиток національної економіки, перерозподіляючи доходи між регіонами країни. Так склалося, що регіони, в яких генерується переважна частка ВВП країни уразливі з екологічного аспекту, люди там проживають в умовах надмірної урбанізації. Натомість привабливі для них рекреаційні території переважно є дотаційними і саме створення там привабливих умов для бізнесу є першочерговим завданням місцевої влади, яка завдяки комерційному використанню рекреаційних ресурсів може добитися того, що зароблені в індустріальних регіонах доходи громадяни витратять у курортних зонах та сільських поселеннях.

Важливими умовами розвитку даної форми туризму є необхідна кількість закладів поселення, забезпечення певного рівня обслуговування туристів та інфраструктури. Виїзний туризм (імпорт турпродукту) – це виїзд та подорож громадян однієї країни іншою. В'їзний туризм (експорт турпродукту) – це прибуття та подорож по країні осіб, які не є її громадянами. З позицій платіжного балансу країни в'їзний туризм (іноземний) – це активний

туризм, адже спричинює надходження іноземної валюти, а виїзний туризм – пасивний, оскільки валюта в такому разі вивозиться з країни. В'їзний туризм ідентифікується як пріоритетний вид туризму та бажаний напрямок розвитку туристичної (національної) економіки [1].

Для того щоб в'їзний туризм став значним джерелом доходу насамперед необхідний високий рівень внутрішнього туризму. В такому разі національна туристична індустрія гармонійно переходить до надання послуг іноземним туристам. Якщо державна влада певної країни залучає в господарський обіг рекреаційно-туристичні ресурси навмисно для іноземних туристів, то вся сфера потрапляє в залежність від їх попиту. Більше того слабкорозвинена економіка не в змозі забезпечити привнесений ззовні запит на високий рівень сервісу.

Для цього доводиться імпортувати в країну різноманітні ресурси, які дозволять це зробити: мається на увазі сучасна шляхобудівна техніка, якісна сантехніка, кондиціонери, телевізори, кухонне обладнання, певні продукти харчування тощо. Разом із тим, кожна територія має свою реабілітаційну межу, перетнувши яку бізнес разом із стейкхолдерами зіштовхуються із потребою відновлення її до попереднього стану. В такому разі органам державної та місцевої влади необхідно розробляти систему стимулів та противаг у сталому розвитку рекреаційних територій, щоб гонитва за наданням та експортом туристичних послуг не завдавала шкоди національним інтересам.

Поняття "туризм" охоплює систему трьох взаємопов'язаних елементів: географічний компонент (регіон появи туристів, транзитний регіон і туристична дестинація), турист і туристична індустрія.

Вихідним моментом створення й розвитку економічної системи сучасної сфери туризму є задоволення туристичних потреб, що лежать в основі попиту на туристичні послуги. Задоволення цього попиту здійснюється через систему пропозиції туристичного продукту на ринку.

Туристичний бізнес виступає єдиною економіко-технологічною системою формування й реалізації туристичного продукту з метою задоволення попиту на туристичні послуги. Він охоплює чотири основних елементи:

- 1) виробництво туристичних послуг;
- 2) комплектування туристичного продукту;
- 3) реалізація туристичного продукту або окремої послуги;
- 4) споживання туристичного продукту (послуги) [23,17].

Суб'єктами, що здійснюють туристичну діяльність, є:

- туристичні оператори – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, для яких виключною діяльністю є організація та забезпечення створення туристичного продукту, реалізація та надання туристичних послуг, а також посередницька діяльність із надання характерних та супутніх послуг і які в установленому порядку отримали ліцензію на туроператорську діяльність;
- туристичні агенти – юридичні особи, створені згідно із законодавством України, та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також щодо реалізації характерних та супутніх послуг, які в установленому порядку отримали ліцензію на турагентську діяльність;
- інші суб'єкти підприємницької діяльності, що надають послуги з тимчасового розміщення (проживання), харчування, екскурсійних, розважальних та інших туристичних послуг;
- гіді-перекладачі, екскурсоводи, спортивні інструктори, провідники та інші фахівці туристичного супроводу [3].

Комплектацією туристичного продукту займаються безпосередньо туроператори. Туроператор пропонує диференційовані туристичні продукти, які відповідають потребам та вимогам клієнтів. Туроператор – це юридична чи фізична особа, яка виконує роботу з формування (організації, проектування) туристичного продукту, його просування на ринок та реалізації. Формування туру – це складання взаємозв’язаної за термінами, цілями, якістю та вартістю послідовності робіт та послуг, укладення договорів, бронювання та резервування. Просування туру – це комплекс робіт, який включає генерацію мотивації у потенційного споживача до придбання туру, рекламування послуг та турів [34].

Туроператор здійснює розробку туристичних маршрутів, наповнює їх послугами, забезпечує функціонування турів і пропонує послуги, готує рекламно-інформаційні видання щодо своїх турів, розраховує вартість турів, передає їх турагенту для наступної реалізації туристам. Розрізняють такі види туроператорів за видом діяльності:

- 1) оператори масового ринку – продаж турпакетів, в яких використовують чартерні авіарейси в місця масового туризму;
- 2) спеціалізовані оператори – спеціалізуються на визначеному турпродукті чи сегменті ринку.

Розрізняють такі види туроператорів за місцем діяльності:

- місцеві (внутрішні) оператори (працюють в межах країни),
- виїзні оператори (орієнтуються на зарубіжні країни),
- оператори на прийомі (обслуговують іноземних туристів на користь інших операторів та агентів).

Туроперейтинг поділяє туроператорів на ініціативних та рецептивних. Ініціативні туроператори відправляють туристів за кордон чи в інші регіони, згідно з домовленостями з рецептивними (приймаючими) операторами. Рецептивні туроператори обслуговують туристів завдяки комплектуючим турам та програмам обслуговування туристів, використовуючи прямі договори з постачальниками послуг (готелями, організаціями розваг).

Нині найбільшу частку на туристичному ринку займають туристичні агентства, проте ця частка неухильно зменшується завдяки широкому застосуванню інтернету та ІТ. Очікується, що роль турагентства зазнає докорінних змін, а ті функції які нині виконують турагенти будуть замінені онлайн програмами. Турагент – це посередник, який реалізовує сформовані туроператором тури на основі виконання комплектуючих, сервісних, гарантійних функцій.

Комплектуюча – це комплектація туру з окремих послуг та комплектація комбінованих турів із рецептивних турів, комплектація турів з певними видами послуг.

Сервісна функція – це обслуговування туристів на маршрутах, в офісі під час продажу пакетів турів.

Гарантійна функція – це надання туристам гарантій по туристичних послугах, які були раніше оплачені в обумовленій кількості.

Основні завдання турагентств – повне та широке висвітлення можливостей під час відпочинку та подорожей по турах, курортах; просування цієї інформації за допомогою реклами; організація максимального продажу туристичного продукту за сучасними методами торгівлі.

Існують такі форми турагентств:

- туристичні агентства з продажу турів, сформованих туроператором, на умовах комісійної винагороди;
- транспортно-туристичні агентства (спільні підприємства з транспортними організаціями) з організації транстурів;
- турагентства (бюро реалізації) у складі туроператора, які реалізують власні тури, але продають і куплені тури.

Спеціалізація турагентства набуває двох форм: багатопрофільне (комплексне обслуговування видів клієнтів) та спеціалізоване (комерційні турагентства, які спеціалізуються на організації ділових поїздок для великих компаній) [26]. Розрізняють такі види туристичних ринків:

- масові;

- популярні;
- індивідуальні.

Масові ринки туризму характеризуються великою кількістю туристів, які подорожують великими групами. Туристи «пакетних» турів забезпечені стандартним набором послуг та розваг, які передбачені програмою туру. Популярні ринки туризму характеризуються невеликими групами туристів, що подорожують більш дорогими «інклюзив-турами», які передбачають вищий рівень сервісу, додаткові види послуг. Індивідуальні ринки туризму – туристи самостійно планують свій відпочинок, маршрут, здійснюють замовлення транспорту, бронювання в готелях.

Множинність форм власності формує економічний базис для розвитку різноманітних форм підприємницької діяльності у сфері туризму. У структурі туристичного бізнесу в Україні переважають підприємства малі та середні, що ефективно впливає на можливості національної економіки держави. Найкращим якісним описанням ключових характеристик малого підприємства залишається використане Болтонським комітетом у Доповіді по малих підприємствах 1971 року. В ній стверджувалося, що мале підприємство є самостійним бізнесом, який управляється власником чи співвласниками і має невелику частку ринку. У західноєвропейських наукових джерелах наводяться й інші характеристики малого бізнесу, які характерні для туризму:

- 1) єдність права власності і безпосереднього управління підприємством;
- 2) персоніфікований характер відносин між роботодавцем і працівниками, який сприяє дієвій мотивації персоналу та вищому рівню його задоволення працею;
- 3) переважно сімейне володіння [22].

1.2 Концептуалізація локальної туристичної системи

Концепція локальних туристичних систем (ЛТС) – це сучасна модель територіального управління розвитком туризму в Італії. Її формування стало результатом поширення на індустрію туризму принципів системного підходу,

економічної теорії, суспільної географії та менеджменту. Інакше кажучи теорія локальних туристичних систем запозичила елементи теорії промислових і економічних районів, суспільно-географічних комплексів, кластерів та інноваційних середовищ, дестинацій тощо. Дослідження ЛТС як альтернативної моделі управління туризмом розпочалося в 90-х роках ХХ ст., і у 2001 р. вона була прийнята в Італії на законодавчому рівні. За два десятиріччя країна відчула позитивні наслідки місцевого управління туризмом, яке дозволяє швидше реагувати на зміни ринкової кон'юнктури, впроваджувати інноваційні технології, проводити злагоджену політику маркетингу, дотримуватися принципів сталого розвитку, моніторити стан туристсько-рекреаційних ресурсів тощо.

В ХІХ ст. А.Маршалл описав процес концентрації малих і середніх підприємств однієї сфери виробництва в межах крупних промислових центрів Великобританії, які назвав «індустріальними районами». Він протиставляв територіальну концентрацію невеликих за розміром підприємств великим компаніям з вертикальною інтеграцією. А.Маршалл вважав, що розташовуючись близько один від одного і концентруючи ресурси такі виробництва мали можливість успішно конкурувати з крупними заводами. Важливе місце в його теорії посідає поняття «зовнішньої економії», яке характеризується трьома ознаками: наявністю кваліфікованої робочої сили, локальною торгівлею та поділом праці в середині «індустріальних районів» [35]. А.Маршалл вказував на три головні переваги, які отримує фірма, що входить до індустріального району:

- швидке поширення нових ідей та постійне вдосконалення галузі;
- наявність спеціалізованих постачальників товарів та послуг;
- широкий доступ до вузькокваліфікованої робочої сили.

Водночас поряд із концепцією «індустріальних районів» розвивалася кластерна модель організації виробництва, одним із основоположників якої є М.Портер. Теорія промислових кластерів сформувалася на основі концепції чотирьох факторів конкурентних переваг країн, визначених самим Портером і

відомих як «правило ромба». До факторів конкурентоздатності автор відніс умови для факторів виробництва, стан попиту, споріднені й підтримуючі галузі, а також стійкі стратегію, структуру і конкуренцію [39, 219-220]. За Портером кластер – це група географічно близьких взаємопов'язаних компаній та організацій, що діють в одній сфері економіки і характеризуються спільністю діяльності та взаємодоповнюють одне одного [39, 258]. При цьому розміри кластерів лежать в межах від території одного міста до об'єднання низки країн.

Проте М.Портер у своїй праці веде мову не про штучне створення кластерів за ініціативи владних структур, а про «управлінське» виявлення вже існуючих утворень та їх підтримку з боку державних органів і дослідницьких закладів. Крім того, він стверджує, що необхідно підтримувати розвиток усіх без винятку кластерів, тому що неможливо передбачити який розвиватиметься швидше, а який повільніше. На думку Портера, державна політика, за якої підтримка надається тільки тим кластерам, що демонструють високі темпи розвитку, є хибною [39, 313-326].

М.Портер також торкнувся й індустрії туризму, вказавши, що «... для типових туристських кластерів рівень задоволеності відпочинком залежить не тільки від основної атракції, а й від супутніх послуг, які надають в готелях, ресторанах, магазинах, транспортних компаніях тощо. Оскільки діяльність членів кластера взаємозалежна, то позитивне враження від однієї послуги покращить сприйняття й інших... В умовах недорозвиненої економіки будівництво туристського кластера може дати поштовх до покращення інфраструктури і сприяти поширенню економічної діяльності» [39, 279, 301].

Проте нинішні дослідження туристських кластерів залишаються незначними. Водночас С. Нордін застосувала портерівський «ромб» до індустрії туризму і визначила основним фактором конкурентоздатності й успішного функціонування туристського кластера наявність міцно пов'язаних підприємств сфери туризму, що активно впроваджують інновації. Крім того, дослідник вказує на необхідність планування співпраці між місцевими

учасниками кластера з метою досягнення стабільної конкурентної позиції на ринку.

Поняття туристського району сформувалося на основі теорії промислових районів Маршалла, досліджень інших європейських вчених. Так Й.Страднер в 1905 р. окреслив предмет дослідження туризму і наголошував на проблемі районування, оскільки межі туристських районів не збігаються з кордонами адміністративних одиниць [10]. Виходячи з теорій, на основі яких сформувалося поняття туристського району, виділяють їх характерні особливості. Серед них головними є наявність:

- визначеної території;
- необхідних рекреаційних ресурсів та інших атрактів;
- спеціальної туристської інфраструктури тощо.

Крім того, в межах району має існувати мережа ринкових агентів, що тісно співпрацюють між собою і забезпечують його успішне функціонування, а кожен окремий суб'єкт розглядається як автономна компонента цілого.

Активне обговорення в спеціалізованих туризмознавчих виданнях поняття туристичної дестинації триває три останні десятиріччя. За визначенням Європейської Комісії це – окрема територія, що позиціюється для туристів як місце для відвідування і в межах якої турпродукт формується одним або декількома визначеними адміністративними органами чи організаціями [94]. Концепція дестинації основну увагу фокусує на маркетингу і стратегії локальної мережі агентів туристичного ринку, що виражається в координації спільної діяльності задля формування інтегрованого ринкового продукту. Дана концепція тісно пов'язана з використанням системного і територіального підходів.

З розвитком парадигми туристичної дестинації актуальними питаннями стали її адміністрування та просування. Найактивніше розвитком Destination Management and Marketing Concept займаються вчені та представники Міжнародної асоціації наукових експертів з туризму (AIEST – International Association of Scientific Experts in Tourism). Під поняттям туристичної

дестинації вони мають на увазі унікальну мережу агентів (туроператорів, турагентів, транспортних перевізників, готелів, закладів ресторанного бізнесу та інших закладів сфери обслуговування), що діють на визначеній території і забезпечують формування пакету послуг, запропонованого туристам. Таким чином, основною умовою створення й успішного функціонування дестинацій визначають ринок [94].

Концепція SLOT (Local System of Tourist Offer) була розвинена здебільшого італійськими дослідниками і поєднала в собі системний підхід з принципами менеджменту. Використовуючи системний підхід, дослідники розглядають дестинацію в сукупності всіх її атракцій та послуг, що можуть бути надані туристам. Особливий акцент вони роблять на взаємозв'язку між турпродуктом і сукупною пропозицією дестинації. Під поняттям SLOT науковці мають на увазі сукупність послуг і факторів атрактивності певної території, що може забезпечити добре збалансовану туристичну пропозицію, яка відображає унікальну систему гостинності й підсилює привабливість місцевих рекреаційних ресурсів і автентичність місцевої культури [89].

До складових SLOT належать такі елементи:

- система (сукупність інтегрованого продукту конкретної території, що вимагає тісної кооперації між всіма виробниками товарів та послуг);
- місцевість (прив'язка до визначеної території в усій сукупності своїх специфічних характеристик, які репрезентують її туристичну привабливість);
- туристична пропозиція (наявність в межах даної системи широкої пропозицій турпродукту);
- локальна система пропозиції (означає готовність території до взаємозв'язку із зовнішніми ринками) [89].

Концепція інноваційного середовища (кластера). Однією з сучасних концепцій територіального управління індустрією туризму є поняття інноваційного середовища. Характерною ознакою даної теорії є врахування фактору місцевого соціуму як одного із визначальних для розвитку території.

У 1984 р. за ініціативи Ф.Айдалота була створена група вчених GREMI («Європейська група з вивчення інноваційного середовища»), яка об'єднала європейських та північноамериканських науковців, що займаються вивченням взаємозв'язку між технологічними інноваціями та розвитком території. Загалом дана концепція охоплює багато сфер людської діяльності, в тому числі культуру і туризм [73, 9].

Інноваційне середовище передбачає виникнення соціальних зв'язків як між працівниками однієї компанії, так і між робітниками інших підприємств в межах кластера. Ці зв'язки насамперед базуються на спільному попередньому досвіді роботи працівників. Подібні інноваційні середовища (кластери) зазвичай формуються на території міст, в межах яких відносини між фірмами та відокремленими представниками галузі сформувались давно і сприяють активній комунікації. Накопичувальний і спільний процес навчання стимулює інноваційну діяльність за допомогою неформального обміну інформацією та накопичення спеціальних знань. Навчання відбувається різними способами: шляхом обміну інформацією між співробітниками фірм, переходу окремого працівника з однієї компанії в іншу тощо [67].

Так між моделлю інноваційного середовища і класичного кластера є багато спільного. Обидві концепції ґрунтуються на співпраці між підприємствами малого та середнього бізнесу, що розташовані в межах визначеної території (зазвичай міста) і багато в чому покладаються на навички та знання персоналу. Суттєвою відмінністю кластерів інноваційного типу є швидке впровадження інновацій, а також тісніша співпраця між робітниками різних підприємств з метою досягнення спільних цілей та ідей (зазвичай технологічно-інноваційного характеру).

Так В.Пейраш-Гаду в дослідженні «Сталий розвиток гірських територій: планування нових курортів» проаналізувала розвиток гірських територій Альп, придатних, з позицій концепції інноваційного середовища для розвитку туризму з соціально-економічного аспекту. Вона поділила курорти на дві категорії – традиційні туристичні дестинації та точкові курортні зони. Перші

характеризуються наявністю сформованого місцевого середовища, в якому розвиток йде за інерцією, коли інновації впроваджуються поступово. Другому типу курортів не характерний більш динамічний розвиток, особливістю якого є те, що розбудова туристичної інфраструктури не відповідає традиційній спеціалізації території [82].

Всі, розглянуті концепції територіальної організації виробництва лягли в основу розробки сучасної теорії локальних туристичних систем. Розвиток цієї теорії розпочали із запозичення основоположних елементів концепції промислових районів Маршалла та їх поширення на культуру, а згодом і туризм. Так вважається, що туристичну сферу формують два основних чинники, а саме:

- наявність мережі малих і середніх за розміром підприємств і державних установ, що зацікавлені у використанні місцевих ресурсів задля досягнення конкурентного, довготривалого і сталого зростання всієї громади (кластер акторів);
- наявність туристсько-рекреаційних ресурсів, що належать до художньої, історико-культурної та природної спадщини (САЕН - cultural, artistic and environmental heritage).

Відповідно до поєднання основоположних концепцій територіальної організації виробництва та факторів, що відповідають за ініціювання туристської діяльності на території, були визначені наступні характерні риси локальних туристичних систем:

- гармонійне співіснування в межах ЛТС місцевої спільноти та підприємницького співтовариства;
- спеціалізація території на туристській діяльності, яка даватиме найбільші прибутки для місцевої економіки;
- існування супутніх (допоміжних) галузей економіки;
- процес надання туристських послуг локалізований здебільшого в межах ЛТС і забезпечується місцевими жителями;

- територія локальної системи може бути подана у вигляді ланцюга, кожна ланка якого презентує окреме підприємство, що бере участь у формуванні турпакету;
- більшість учасників ринку є малими та середніми підприємствами, серед яких немає чіткого лідера [91].

1.3 Видозміни екотуризму та організація надання послуг гостинності в зонах природно-заповідного фонду

За визначенням ООН екотуризм – це «туризм, який своєю діяльністю не шкодить оточуючому середовищу, має екологічну життєздатність, а також не справляє негативного впливу на культурні традиції та соціальні устої місцевого населення». За поданим визначенням нині до екологічних видів туризму можна віднести наступні: власне екотуризм, сільський туризм, промисельний, науково-пізнавальний, релігійний, спортивно-оздоровчий.

Нині стан довкілля, еко безпека є першочерговим критерієм щодо прийняття рішення про подорож. І як наслідок – простежується зростаючий попит на такі види туризму, як еко, сільський та зелений. Саме тому сфера туризму, для якої природа виступає не тільки як ресурс, але й умова існування, може бути також засобом їх збереження та відновлення через організацію різних форм природопізнавальної, виховної та природоохоронної туристичної роботи. Також маємо виокремити ще одну важливу функцію, яку за належного інституційного механізму мусить виконувати туризм – це природоохоронна функція [43, 83].

На туристичних ринках надання екопослуг почалося з 70-х років ХХ ст., і з тих пір попит на них постійно зростає. Згідно даних Світового Інституту Ресурсів, в той час як туризм загалом щорічно зростає на 4%, екотуризм – у той же час більш ніж на 10% [71, 17]. До екотуризму можна віднести наступні види туристичної діяльності (рис. 1.1).

Теоретично зарубіжні та вітчизняні науковці виділяють 2 різновиди екотуризму: біотуризм (wildlife tourism) та природний (nature) туризм.

Біотуризм – туризм, об’єктами якого є будь-які прояви живої природи, чи то окремі види, чи біоценози [71, 16]. Об’єктом природного туризму є будь-яка природа, жива й нежива. Очевидно, що термін «природний туризм» ширший, ніж біотуризм і включає його в себе.

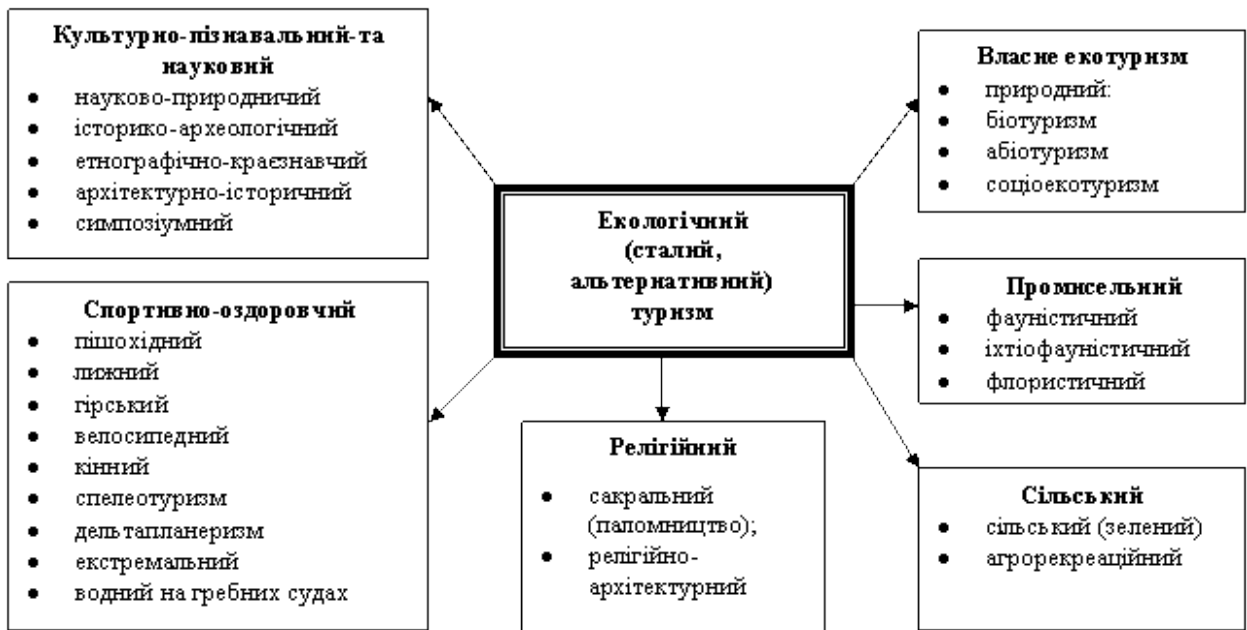

Рис. 1.1 Види сталого екотуризму

Таким чином, виникає потреба у виділенні іншого тематичного напрямку природного туризму, об’єктом якого є нежива природа (гори, печери, водойми тощо). Відштовхуючись від термінів екології, його можна назвати абіотуризмом. Маємо зазначити, що окремо біотуризм та абіотуризм зустрічаються вкрай рідко, а їх окреслення швидше має теоретичне значення.

Щодо включення соціокультурних елементів до екотуризму у науковій літературі є різні думки. Деякі автори наполягають на тому, що екотуризм має бути виключно природним. Якщо це так, то варто було б обмежитись терміном «природний туризм». Але повністю реалізувати мету екотуризму неможливо, лише перебуваючи на природі, вивчаючи її та пропагуючи її збереження. Необхідно звертати увагу на людину, як частину природи та її діяльність, як минулу, так і сучасну, оцінювати екологічну рівновагу між людиною та природою. Тому доцільно було б включити до екотуризму соціокультурні елементи і виділити ще один підвид екотуризму – соціоекотуризм. Таким

чином, це збільшить поле діяльності екотуризму, а отже, і користь від нього, бо природний екотуризм здебільшого має бути організованим на територіях заповідників, національних парків та інших природоохоронних територіях, проти чого маємо сказати виступають різноманітні ГО із захисту довкілля. Соціоекотуризм може включати в себе заходи, які проводяться не обов'язково в екологічно чистих районах, що можуть наочно демонструвати непродумане господарювання людини та втручання її в природу. Але туроператори такі елементи «культури» мусять продумано дозувати, бо навряд чи знайдеться багато бажаючих провести відпустку саме в таких районах. На контрасті незайманих та «окультурених» ділянок природи можна не лише здійснювати культурно-виховні й освітні цілі екотуризму, але й запропонувати туристам зробити свій вклад в охорону природи (розчистити джерельце, посадити дерева тощо).

Сільський зелений туризм має на меті використання сільських поселень для відпочинку в екологічно чистих умовах. Споживачами цього виду туристичних послуг цінується свіже повітря, гостинність, безпека, природні та культурні пам'ятки. До сільського віднесемо агрорекреаційний туризм, що розвивається на сільськогосподарських орних землях, де поєднуються сприятливі агрокліматичні і рекреаційні ресурси, передбачає активний відпочинок на природі та добровільну участь відпочиваючих у сільськогосподарських роботах. Є такі традиції і в нашій країні (студентські сільськогосподарські загони). В наших умовах виникає потреба чітко розмежувати агрорекреаційний туризм як форму активного відпочинку та роботу на дачних та присадибних ділянках як основне джерело забезпечення потреб сім'ї продовольчими товарами та отримання нею додаткових грошових надходжень.

Промисельний туризм, який полягає в мисливстві, рибальстві, зборі грибів, ягід, лікарських рослин також розглядається в числі екологічних. Ці заняття характеризуються безпосереднім впливом на живу природу і, як ніякі інші з вищевказаних, можуть спричинити порушення екологічної рівноваги.

Промисел це вилучення в цілях (полювання, вирубка, лов і т. п.) будь-яких відновлюваних природних ресурсів без штучного відновлення їх кількості. Останнім часом промисел поєднується із застосуванням методів штучного їх поновлення (за допомогою рибоводних станцій, штучних лісонасаджень тощо [31, 20-33]).

Проте цей вид відпочинку необхідно взяти під контроль та зробити його екологічним. Промисельний туризм – свого роду практика поведінки людини в природі. За своїми особливостями вона не може бути просто спостерігачем в природі, бо навколишнє середовище для неї є джерелом і об'єктом господарської діяльності. Навчити господарювати без завдання шкоди природі та без порушення екологічної рівноваги – першочергове завдання промисельного екотуризму.

Культурно-пізнавальний та науковий туризм має на меті вивчення природних, історико-археологічних та етнографічно-краєзнавчих особливостей регіонів. Під назвою «науковий» не обов'язково мається на увазі призначений для вчених вид туризму. Останнім часом у наукових польових дослідженнях, що не вимагають високої кваліфікації, частіше використовується допомога звичайних туристів-добровольців. Науково-природничий туризм має на меті польові дослідження екосистем і ландшафтів, оцінку їх стану, вивчення біології різних видів тварин і рослин тощо. Серед туристів популярні поселення, що відтворюють умови життя минулого. Ці моделі та реконструкції використовуються в експериментальній археології і допомагають змодельовати давні типи житла, технології землеробства і ремесел, побуту. В такий спосіб ентузіасти розпочали будівництво шато Геден у Франції, яке стало чи не найсильнішим атрактом території. Зрештою, цей вид туристичних послуг є цікавим і екзотичним способом проведення вільного часу. Етнографічно-краєзнавчий туризм має на меті залучення туристів до вивчення місцевих звичаїв, традицій та обрядів, ознайомлення з народними ремеслами, збирання фольклору тощо.

Метою релігійного туризму є відвідування релігійних святинь (храмів, монастирів, святилищ) та місць, пов'язаних з діяльністю релігійних діячів. Він може бути як паломництвом, частиною духовного життя віруючих людей, так і подорожжю світських осіб з метою ознайомлення із релігійними спорудами як частиною історичного спадку території.

Спортивно-оздоровчий туризм розвивається в природних умовах. В зарубіжних джерелах йому відповідає термін «пригодницький» або «ризикований».

Таким чином, види екотуризму мають керуватися наступними засадами:

- мінімізації негативного впливу на природне середовище та його компоненти;
- гармонійного поєднання людини, природного середовища та туристичної інфраструктури;
- науково-пізнавального освоєння природного різноманіття й гуманістичного потенціалу рекреаційних територій;
- використання частки доходів від туризму для охорони навколишнього середовища, наукових досліджень території та екологічної освіти туристів;
- економічної ефективності і стійкого розвитку тих районів, де проходять тури.

З огляду на це, у розвитку екологічного туризму зацікавлені не лише окремі країни, але й уся світова спільнота, занепокоєні негативним впливом масових видів туристичної діяльності на природу, їх згубним впливом на місцеве соціальне середовище, нераціональним використанням рекреаційних ресурсів. Серед впливових міжнародних організацій, що підтримують розвиток екологічного туризму – Міжнародне товариство охорони природи (IUCN), Світова Організація Туризму (COT) при Організації Об'єднаних Націй (ООН). Організуються наукові відділи, розробляються програми, створюються проекти, проводяться конференції з екотуризму. Лише в США налічується більш ніж два десятки журналів, консультаційних фірм і

університетських програм, що спеціалізуються на екологічному туризмі [81, 4].

Маємо зауважити, що нині усі види екотуризму, котрі ще не отримали належного розвитку в межах нашої держави, можна віднести до екологічних лише через їх дрібномасштабність. Зазначимо, що традиційні масові види відпочинку також можуть і мусять в майбутньому бути залічені до категорії екологічних за умови організації та функціонування їх із врахуванням перелічених принципів.

Основною базою для здійснення екотуристичної діяльності є об'єкти природно-заповідного фонду, в яких господарська діяльність (в т.ч. і туристична) обмежена або й заборонена. Але саме ці території викликають зацікавленість в людей. Отже, жорсткий режим заповідників зменшує чисельність подорожуючих, а значить, і доходи від туризму, які могли б піти в тому числі і на розвиток заповідної справи. З іншого боку, заповідники, як правило, - вразливі з екологічного аспекту території, і збільшення кількості відвідувачів хоч і збільшить доходи, але спричинить негативний вплив на природу. Так у разі екотуризму туроператори мали б керуватися екологічними міркуваннями.

Екотуризм – вид туристичних послуг, який може існувати в “чистому” вигляді (туристи відмовляються від зручностей цивілізованого світу, надаючи перевагу спілкуванню з природою сам на сам) та в пом'якшеному варіанті (екотуризм може бути частиною програми відпочинку або самоціллю, але при цьому туристи воліють орієнтуватись на комфортні умови). Звичайно, перша група туристів буде більш малочисельною і справлятиме менший вплив на навколишнє середовище, ніж друга. Організація “чистого” екотуризму вимагає незрівнянно менше коштів, ніж організація його “м'якої” версії. Але це зовсім не означає, що вона має обмежуватись стягненням з подорожуючих плати за перебування в межах заповідника та користування природними ресурсами. Екотуризм в обох його варіантах має бути добре організованим.

Для запобігання негативному впливові екотуризму на природу необхідно облаштовувати траси туристичних маршрутів на територіях з дозволеною рекреаційною діяльністю спеціальними місцями, пристосованими для стоянки, приготування їжі, прання, обладнаними урнами для сміття, санвузлами тощо. По ділянках з обмеженою рекреаційною діяльністю можна прокласти спеціальні екологічні стежини, які б дозволяли побачити найцікавіші об'єкти, але не втручатись в їх життя. В умовах низької екологічної культури, сформованої за часів техноцентричного суспільства, а пізніше за часів загального хаосу в країні, де природнича освіта довгий час мала за гасло «Людина – цар природи», вкрай необхідно проводити екологічно-просвітницьку роботу серед туристів.

Виховувати рекреантів треба не лише за допомогою традиційних плакатів на кшталт «Ліс – народне багатство», а більш дієвими засобами: інструктажами перед виходом в природу, поліграфічною продукцією (брошури, книжки про життя тварин, рослин), зрештою, системою штрафів, передбачених за заборонену діяльність в природному середовищі, та контролем за поведінкою туристів на природі. Доцільно перейняти позитивний досвід ековиховання американських організаторів екотуризму: в національних парках США, на базі яких організовується цей вид туристичної діяльності, традиційними стали щовечірні вогнища, біля яких збираються туристи та працівники парку. Останні розповідають слухачам в популярній формі про життя тварин та рослин парку і багато чого іншого, пов'язаного з природою [19, 26].

Виховна роль екотуризму посилиться, якщо використовувати елементи не лише природного, але й соціоекотуризму, який дозволяє оцінити місце людини в природі, усвідомити, що людина мусить бути частиною природи та підкорятись її законам. Такій оцінці допоможе не лише відвідування неблагополучних в екологічному відношенні об'єктів (зона Чорнобильської АЕС), але й перебування туристів на невеликих хуторах та селах, де віками

підтримується екорівновага між природним середовищем та місцевим населенням.

І все ж таки, якими б освіченими в екологічному плані не були туристи, абсолютно уникнути негативного впливу на природу не вдасться, тому значна частина коштів, що надходять від відвідувань заповідних територій екотуристами, має йти на охорону природи та усунення наслідків діяльності туристів.

Виникає питання про доцільність використання об'єктів природного заповідного фонду в рекреаційних цілях. Чи варто приваблювати до них туристів, щоб потім витратити значні кошти на відновлення природи? Відповідь однозначна: так варто. Річ у тому, що заповідники є не лише збереженою від антропогенного впливу ділянкою. Заповідна природа – це справжня скарбниця, розумне залучення до якої не виснажить, а навпаки, примножить кількість заповідників, дозволить людині екологічно не обізнаній переглянути свої погляди і переконання. Говорячи про значення заповідних територій, передусім, для суспільства, насамперед, потрібно згадати про їх виховну роль. Куточки незайманої природи сприяють не лише естетичному, але й етичному, екологічному вихованню громадян, викликають почуття гордості за рідний край, дають змогу відчувати себе єдиним цілим з ним, виконують освітню функцію, спонукають внести свій вклад у збереження та охорону природи. Окрім виховної, заповідники мають наукову, історичну, лікувальну, рекреаційну, господарську цінності. І це далеко не весь перелік функцій, які може виконувати природа, а організований екотуризм, розумно спланований туроператорами у співробітництві з працівниками заповідників, є найкращим способом реалізації та усвідомлення цих цінностей. Але маємо ще раз наголосити: як би продумано не були сплановані маршрути, шкода від таких відвідувань буде відчуватися. Тому цілком правомірною є сучасна практика з обмеження або заборони доступу туристам на окремі ділянки заповідників.

Взагалі, що стосується можливості існування туристичної діяльності в межах територій та класифікації природних заповідних територій, між Україною та країнами Західної Європи і США існують розбіжності. Звернімося до визначень:

1. Заповідник – територія (акваторія), виділена з метою збереження ... типових або унікальних природних комплексів, ... вивчення природного ходу процесів і явищ, що відбуваються в них, та розробки наукових основ охорони природи. Ділянки землі, її надр і водних просторів з усіма природними об'єктами у межах заповідника вилучаються з господарської експлуатації і передаються йому у безстрокове користування [13].

2. Біосферний заповідник – екологічно репрезентативна територія, виділена з метою збереження різноманітності природно-територіальних комплексів, ... проведення наукових досліджень, моніторингу навколишнього середовища, природоохоронної освіти й підготовки кадрів. Біосферні заповідники ... створюються на базі заповідників чи природних національних парків, що формують їхнє заповідне ядро... Навколо створюються буферні зони, завданням яких є збереження ядер від негативної дії навколишніх територій, що зазнали певного антропогенного впливу. Буферна зона відповідає охоронній зоні заповідника, ... яку не вилучають у земле- чи водокористувача, [котрі] зобов'язані дотримувати встановленого для них режиму..., за буферною лежить перехідна зона, до якої включають території з традиційною для регіону господарською діяльністю, що дає змогу вивчати зміни природних процесів під дією антропогенних факторів” [13].

3. Національний природний парк – територія, виділена з метою збереження, відтворення і ефективного використання природних комплексів ..., а також використання їх у рекреаційних, освітніх, наукових та інших цілях. Природні національні парки поділяють на кілька зон: території заповідного режиму..., у межах яких заборонено проводити будь-яку ... господарську діяльність; території, де регулюється рекреаційне використання; території обслуговування відвідувачів парку, на яких розташовують стаціонарні

рекреаційні об'єкти для тривалого відпочинку, території інших землекористувачів, [діяльність яких] не суперечить завданням природного національного парку [13].

4. Регіональний ландшафтний парк – природоохоронна рекреаційна установа, що утворюється з метою збереження у природному стані типових або унікальних природних комплексів та об'єктів і забезпечення умов для організованого відпочинку населення. Завданням регіонального ландшафтного парку є збереження цінних природних та історико-культурних комплексів та об'єктів; створення умов для туризму, відпочинку та іншої рекреаційної діяльності в природних умовах з додержанням режиму охорони заповідних природних комплексів та об'єктів, сприяння екологічній освітньо-виховній роботі [13].

Таким чином, американські національні парки швидше відповідають українським ландшафтним паркам. В українських національних парках рекреаційна діяльність носить обмежений і підпорядкований характер. Виходячи з характеристик об'єктів національного природного заповідного фонду, можна визначити якісний та кількісний ступінь можливостей їхнього рекреаційного використання.

Так, на територіях заповідного режиму заборонена будь-яка рекреаційна діяльність. В буферних зонах біосферних заповідників, охоронних зонах заповідників та територіях національних парків з регульованою рекреаційною діяльністю можливий розвиток науково-природничого, жорсткої версії природного екотуризму, деяких видів спортивно-оздоровчого туризму (у формі радіальних виходів у вказані зони): пішохідного, лижного, кінного.

В перехідній зоні біосферних заповідників можливий розвиток м'якої версії природного екотуризму, сільського (зеленого), наукового, промисельного та спортивно-оздоровчого туризму, а також інших видів рекреаційної діяльності (санаторно-курортного лікування та відпочинку) (рис. 1.2).

Кількість заповідних територій говорить якщо не про міць держави, то про її мудрість. Станом на 01.01.03 природно-заповідний фонд України має у своєму складі 7 тис. 87 об'єктів, з яких 588 загальнодержавного значення. А рівень заповідності (частка об'єктів природно-заповідного фонду в загальній площі територіальної одиниці) України становив 4,5% [12, 92].

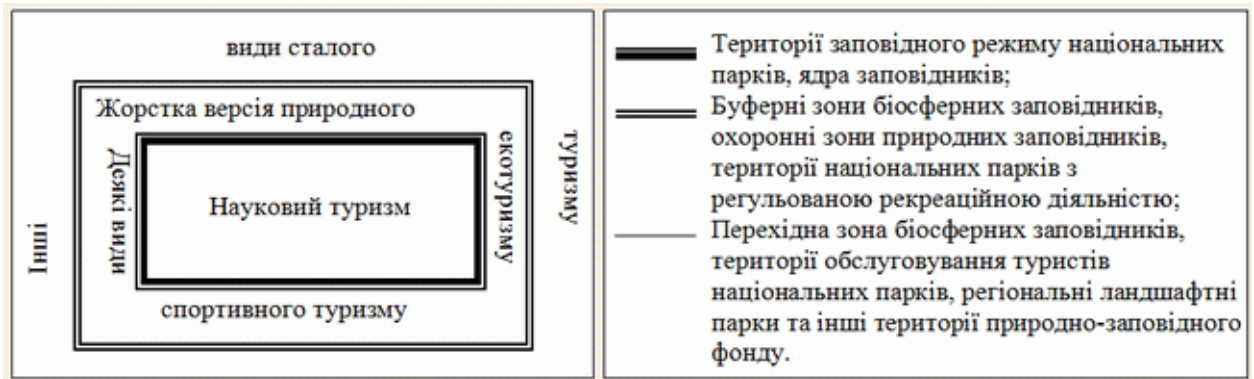

Рис. 1.2 Види туристичної діяльності в різних зонах природно-заповідного фонду

Загальна площа земель, придатних для туризму і відпочинку становить 9,4 млн. га (15,5% площі України). У перспективі – створення міжнародних біосферних резерватів, національних та регіональних ландшафтних парків у співдружності з країнами-сусідками України, які захищатимуть природні об'єкти, що мають цінність не лише для нашої держави. Цей крок буде ефективним не лише в справі охорони унікальних ландшафтів, поширених на території двох або більше держав, але й створить умови для більшої рекреаційної принадності цих регіонів.

Таким чином, розвиток як екологічних видів туризму, так і діяльності по охороні навколишнього середовища, і заповідної справи зокрема, взаємопов'язані. Як туризм може здійснювати негативний вплив на природу і робити значний внесок в її охорону, так і навколишнє середовище (точніше, його стан) може впливати на успішний розвиток туризму.

Висновки до розділу 1

В сучасній ринковій економіці індустрія туризму впевнено займає лідируючі позиції на світовому ринку. Туристична діяльність, як складне багатогранне явище відображає активний характер людської діяльності; розвивається під впливом людських потреб; безпосередньо здійснює вплив на зростання продуктивності праці в різних галузях національної економіки.

Під поняттям локальної туристичної системи маємо на увазі виокремлену на основі суспільно-географічних зв'язків структуру, що спеціалізується на туристичній діяльності, має необхідні природні та історико-культурні ресурси та функціонує завдяки мережі тісно взаємопов'язаних підприємств (здебільшого малих і середніх), кожне з яких відповідає за надання одного або декількох типів турпослуг. Таке трактування знімає питання ролі малого та середнього бізнесу в туризмі за умови домінування на ринку регіональних монополістів. І як нам видається саме найбільшою мірою крупний бізнес співпрацюватиме із середнім та малим у сфері сільського зеленого туризму.

Удосконалення територіальної структури об'єктів туристичної індустрії також є важливим напрямком послаблення тиску на навколишнє середовище. Взаємоузгоджене, збалансоване розміщення об'єктів, що займаються безконфліктними (тими, що не виключають або не утруднюють розвиток одна одної) видами господарської діяльності, а також розсосередження осередків туристичної діяльності шляхом розширення її ареалів, залучення нових видів рекреаційних ресурсів, удосконалення наявного рекреаційного середовища, функціонального зонування рекреаційних територій – ці та інші напрями поліпшення територіальної організації туристичної індустрії можуть суттєво послабити його негативний тиск на довкілля.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНИХ ВИДІВ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

2.1 Перспективи розвитку зеленого сільського туризму в Україні та світі

Зелений туризм, який прийшов в Україну з країн ЄС, насправді не був інновацією. Громадяни СРСР нерідко свій відпуск проводили в суворих походах вважаючи, що саме біля багаття або на гірському перевалі можна знайти справжніх друзів і навіть зустріти свою другу половинку. Ночі в наметі, пісні під гітару, картопля, приготована на багатті – в радянські роки туристичні походи були дуже популярним видом відпочинку. Мандрівники підкорювали гірські вершини, сплавилися по гірських річках Карпат. Туристичний рух на території України зародився в 1920-х роках, коли було створено товариство пролетарського туризму і екскурсій. Вже до початку 1930-х він об'єднав понад 90 турбаз і майже мільйон постійних членів. І під туризмом малася на увазі не поїздка в санаторій на березі Чорного моря, а вивчення місцевості і подолання природних перешкод: гір, річок, снігових заметів. Так в 1930-х А. Макаренко використовував туристичні походи як своєрідний подарунок учням за успіхи в навчальному році. Ця практика була дуже популярною аж до кінця радянських часів. У повоєнні роки туризм став масовим: клуби туристів працювали в усіх районних центрах, а в великих містах були створені екскурсійні бюро. Туристичні секції були також на кожному підприємстві і в кожному навчальному закладі. Вони пропонували туристичні маршрути як місцеві, так і у віддалених регіонах країни.

В СРСР на всі аспекти життя був свій стандарт – і туризм не став винятком. Були розроблені певні маршрути, які потрібно було пройти до визначених нормативів. Турпоходи прирівнювалися до заняття спортом, і мандрівники могли отримати спортивний розряд за свої туристичні досягнення і взяти участь в змаганнях з того чи іншого виду туризму. Ще в

1939 р. Всесоюзний комітет у справах фізкультури і спорту заснував знак «Турист СРСР», щоб його отримати, потрібно було скласти іспит по одному з чотирьох видів спортивного туризму: водного, пішохідного, велосипедного або лижного.

Здавати нормативи могли мандрівники зі стажем більше двох походів. Крім того, кожен турист мусів вміти ставити намет або робити курінь, вміти надавати першу медичну допомогу і орієнтуватися на місцевості. Правила отримання розрядів з туризму змінювалися час від часу. Наприклад, з середини 1950-х вводилися нормативи для підлітків – їм присуджувалося звання «Юний турист». Вони мусіли вміти розводити багаття, читати сліди і правильно орієнтуватися за допомогою компасу. У 1960-х з'явилося звання «Майстра з туризму». Майстри мали здійснити 12 далеких походів через 4 регіони загальною протяжністю 3 тис. км. Таких мандрівників було всього 600 осіб, а значок «Турист СРСР» мали більше 600 тис. осіб. Як видається причина того, що туризм не став індустрією в СРСР лежить у відносинах власності в ринковій економіці вона сформувалась на засадах приватної, а в Україні мала колективіський характер, що після розвалу СРСР відбилося на швидкому занепаді туризму, який базувався на ідеологічній доктрині.

Також широкого вжитку отримали різноманітні садові товариства, проте для громадян України дача була способом забезпечення родини продовольчими запасами. Натомість в німецькому законодавстві прописано, що дача це місце відпочинку, де все облаштовано так, щоб дачники не мали змоги там постійно проживати. Нині на 80 млн. жителів Німеччини припадає 15 тис. садових товариств і 1,5 млн. кляйнгартенів. Такої кількості дач немає в жодній сусідній країні. У Франції, для порівняння, лише 30 тис. дачників. Маємо зазначити, що в країнах, які межують з ФРН сільський зелений туризм значно популярніший. Отже простежується цілком логічний зв'язок чим більша частка населення країни охоплена дачним рухом тим меншу потребу мають її громадяни в споживанні послуг сільського зеленого туризму.

Водночас мусимо визнати, що перебування на дачі не те ж саме, що проживання в помешканні фермера.

В країнах Західної Європи дача була праобразом «іншого будинку», де в залежності від особливостей території переважно відпочивають в родинному колі. Наприклад в Італії невеликі міста, які розташовані поблизу берега мають поселення-сателіти так звані Лідо, куди їх жителі перебираються в літню пору року. Згодом особливо популярні Лідо трансформувалися в курорти: так на береговій лінії Лідо ді Єзоло розмістилися понад 360 готелів.

Важливим завданням розвитку національної економіки країни є визначення пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку її регіонів. Сучасна ситуація в селах області України, виходячи із соціально-економічних показників рівня добробуту сільського населення, є критичною. Пов'язано це, головним чином, із низьким рівнем ефективності сільського господарства, яке до нині залишається основним джерелом доходів жителів села. Також маємо зазначити, що підписання Україною угоди про асоціацію з ЄС значно покращило ефективність сільського господарства, яка проте торкнулася лише крупних товаровиробників-експортерів.

Натомість в останні роки у сільській місцевості спостерігається зменшення населення, зростання безробіття, масова трудова міграція тощо. Середньомісячна оплата праці сільськогосподарських працівників є нижчою в порівнянні з іншими галузями. За цих умов житель села змушений шукати інші сфери прикладання своєї праці, які б забезпечували йому гідні умови проживання.

Саме на це має бути спрямована Державна політика України у сфері місцевого самоврядування, яка спирається на інтереси жителів територіальних громад і передбачає децентралізацію влади – тобто передачу від органів виконавчої влади органам місцевого самоврядування значної частини повноважень, ресурсів та відповідальності. В основу цієї політики закладено положення Європейської хартії місцевого самоврядування та найкращі світові стандарти суспільних відносин у цій сфері.

У 2018 році об'єднані громади отримали у комунальну власність майже 1,5 млн га земель сільськогосподарського призначення за межами населених пунктів. Нова законодавча база значно посилила мотивацію до міжмуніципальної консолідації в країні, створила належні правові умови та механізми для формування спроможних територіальних громад сіл, селищ, міст, які об'єднують свої зусилля у вирішенні нагальних проблем. Також вже виправдала себе нова модель фінансового забезпечення місцевих бюджетів, які отримали певну автономію і незалежність від центрального бюджету. Успіхи реформи на першому етапі свідчать, що Україна обрала правильний шлях і треба рухатися ним далі. Зупинятися вже не можна.

Обов'язковою умовою сталого розвитку сільських територій в системі ОТГ є відродження сільськогосподарського виробництва. Проте, як вітчизняний, так і зарубіжний досвід свідчить, що краще живуть в тих селах, де селяни не тільки культивують сільськогосподарські культури та вирощують тварин, але й здійснюють їх переробку, розвивають народні промисли, займаються іншими видами господарської діяльності. Технічний і організаційний прогрес об'єктивно веде до зменшення частки зайнятих у сільськогосподарському виробництві. За цих умов збереження села пов'язане із урізноманітненням його виробничих і соціальних функцій.

Пріоритетним напрямком сталого розвитку ОТГ України є активізація сільського населення у сфері несільськогосподарського підприємництва, що пов'язано з диверсифікацією підприємницької діяльності на селі з метою збільшення регіонального доходу. Одним із таких напрямів цілком може стати розвиток сільського зеленого туризму, про що свідчить практика країн, де він набув широкого розвитку.

Сільський зелений туризм, отримав нині величезну популярність, особливо в Угорщині, Чехії, Італії та інших країнах, що об'єдналися під егідою Ради Європи в Центрально-східноєвропейську Федерацію з розвитку сільського зеленого туризму. В Україні цей вид доцільної діяльності, почав інтенсивно розвиватися в середині 90-х років ХХ ст. За оцінками фахівців,

найбільш пріоритетними районами для розвитку сільського зеленого туризму в Україні є у: західному регіоні – Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Хмельницька області; південному регіоні – Запорізька, Миколаївська, Херсонська області; центральному і північному регіонах – Київська, Полтавська та Чернігівська області.

Місією загальноукраїнської громадської неприбуткової організації «Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму (ССРСЗТ) в Україні» є об'єднати господарів садиб та туристів на найпотужніших комунікаційних та маркетингових платформах, створити туристам привабливу та якісну альтернативу при виборі відпочинку у вигляді сільського зеленого туризму і допомогти господарям садиб досягти сталого розвитку.

Візією ССРСЗТ має впроваджувати перехід від роз'єднаних садиб до кластерів сільського зеленого туризму в Україні. Стати учасником зеленої та агротуристичної ЕкоСистем. Формування і підтримка відповідного середовища, яке надасть можливість покращити добробут сільського населення та якість життя за рахунок диверсифікації господарської діяльності, повніше використання та збереження природного та історико-культурного потенціалу сільської місцевості [51].

Наразі в Україні до ССРСЗТ входять 14 трьохсоняшникових садиби, 24-двохсоняшникових, 16 – односоняшникових і 42 – базових, кількість соняшників відповідає рівню наданих послуг. Тобто мова йде про 96 садиб, що надзвичайно мало для такої країни як Україна. Отож маємо підстави вважати, що справа тут не в інституалізації екотуризму, а в емуляції досвіду інших країн. Водночас екотуризм насправді потрібна соціуму річ і стейкхолдери в кожному конкретному випадку мають обрати таку модель розвитку екотуризму, яка б найповніше відповідала особливостям рекреаційної місцевості. Маємо зазначити, що фахівці насправді налічують в Україні близько тисячі агроосель і простота їх організації, в залежності від попиту на послуги, фіскальний тиск, може спричинювати як бурхливе зростання чисельності, так і мінімізацію [47].

В Україні розробили концепцію фонду розвитку сільських територій, запровадження якої заплановане в рамках земельної реформи (Закон України від 31.03.2020 №552-ІХ), і яка була презентована під час засідання Комітет ВРУ з питань аграрної та земельної політики. Діяльність Фонду розвитку сільських територій буде спрямована на такі важливі сфери як: інфраструктура, Інтернет, енергозбереження, освіта та медицина у сільській місцевості, сільський туризм та послуги гостинності в сільській місцевості.

Крім того, через Фонд будуть реалізовуватися державні програми розвитку малих і середніх сільгоспвиробників, зокрема, у сфері органічного виробництва. Це сприятиме розвитку малого і середнього бізнесу на селі в аграрній сфері та суміжних галузях.

Так, джерелами формування фонду розвитку сільських територій передбачаються:

- спеціальний фонд Державного бюджету – 1%;
- спецфонд бюджету місцевого самоврядування базового рівня – 20% від оренди земельних ділянок державної та комунальної власності;
- надходження в рамках програм міжнародної технічної допомоги.

Зокрема, 60% коштів планується розподілити з урахуванням площі громади (пропозиція комітету), 40% – з урахуванням кількості зареєстрованих суб'єктів підприємницької діяльності в Державному аграрному реєстрі [48].

Загальну кількість агроосель, які приймають туристів, визначити дуже важко, оскільки основна їх частина (за різними оцінками, до 80-90%) перебуває «у тіні», тобто є незареєстрованою. Проблема статистики й обліку садиб, які пропонують послуги сільського зеленого туризму, ускладнена тим, що поняття сільського зеленого туризму і агрооселі досі остаточно не визначено в українському законодавстві, і переважно агрооселями називають туристичні комплекси, які за суттю ними не є (наприклад, невеликі приватні готелі у сільській місцевості або навіть і у містах). Тому фактично облік і статистика сільського зеленого туризму наразі не проводиться повною мірою, що й заважає повноцінно визначити масштаб розвитку цього виду туризму.

Певний моніторинг кількості і стану агроосель проводиться різними неурядовими організаціями, а також органами місцевого самоврядування, хоча ці дані швидше призначені для внутрішньої роботи територіальних відділів туризму, а не для формування загальної статистики. До розвитку сільського зеленого туризму в Україні дедалі більше долучається громадськість. Так основними завданнями регіональних відділень Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні є:

- сприяння розвитку сільської інфраструктури;
- виховання поваги до краси рідного краю, гостинних мешканців сільської місцевості, збереження існуючого культурного та історичного надбання українського народу;
- сприяння підвищенню зайнятості сільського населення;
- популяризація сільського зеленого туризму як виду відпочинку.

Регіональні Відділення Спілки мають об'єднувати не тільки сільських господарів агроосель, але й представників органів влади, музейних закладів, туристичних підприємств, народних майстрів, що значно розширює компетенцію діяльності та професіоналізм у вирішенні актуальних питань зеленого туризму. Основні зусилля спрямовані на опрацювання етнографічних маршрутів області, для яких є всі умови, в тому числі, розвинені народні промисли, що налічують багатовікові традиції пращурів.

Для стимулювання розвитку сільського зеленого туризму в регіонах першочергово планується:

- організація та проведення навчання всіх категорій населення, зайнятих у сфері сільського зеленого туризму;
- збір та систематизація інформації про туристичний продукт місцевості, формування необхідних баз даних;
- доведення вже діючих та розроблення нових туристичних маршрутів;
- інформаційна підтримка сільського зеленого туризму та доступ зацікавлених підприємців до інформаційних ресурсів;

- організація та проведення спільних акцій і програм місцевої влади, громадських організацій та підприємців, задіяних у сільському зеленому туризмі;
- проведення інформаційних просвітницьких компаній про перспективи та переваги сільського зеленого туризму.

Водночас в умовах карантину через пандемію корона вірусу у 2020 р. в Україні прогнозуються три великі напрямки та один дуже потужний продукт. Напрямки – Чорноморське узбережжя, Карпати та Приазов'я. На останній варто звернути увагу, це недорогий і дуже цікавий напрямок для України. А продукт, який матиме попит, - це зелений екологічний туризм, сільські садиби. Їх в Україні вже понад тисячу, і цього року вони були заброньовані на червень.

Вітчизняні експерти, даючи відповідь на запитання про те, чи не постраждає якість відпочинку, якщо українці не зможуть виїхати за кордон і всі поїдуть на українські курорти, вважають що сервісу потрібно навчати. Його потрібно підвищувати, і людей цьому потрібно навчати. У нас не було навіть культури навчання цього. Як доказ наводять наприклад, що коли б в 1979 році приїхати до Туреччини, коли там ще не діяв закон про заохочення туризму, то сервісу там теж не було [20].

Проте це некоректна точка зору, оскільки в тому самому 1979 році на чорноморському узбережжі УРСР функціонували курорти на основі розгалуженої інфраструктури. До питання порівнянь необхідно підходити комплексно. Туризм в ринковій економіці став масовим лише із становленням чисельного середнього класу, який мав змогу оплачувати комфортний відпочинок. Проте на Заході у 70-80 рр. також надзвичайно популярними були кемпінги і родини користувалися причепними фургонами. І якщо проводити далі паралелі із Туреччиною, то туризм там став розвиватися не для своїх громадян а для іноземців, що на наш погляд є поганим прикладом для наслідування.

Найчастіше сільський зелений туризм, як додаткова діяльність на селі, є формою діяльності фермерського господарства або особистого підсобного

господарства. Отже, він тісно пов'язаний із сільськогосподарським виробництвом. Так найуспішніші агрооселі у розвинутих західних країнах паралельно займаються сільськогосподарською діяльністю, або ця діяльність і є головною для агрооселі. Саме сільське господарство в агрооселі є однією з атракцій для туристів, які можуть взяти участь у ньому.

Такі види туризму як зелений, еко чи сільський через низку обставин практично не розвивалися попри існуючу до них увагу органів державної влади та експертів. Специфіка зазначеного туризму в тому, що туристи не просто проживають в окремих приміщеннях, а на значній відстані один від одного. За суттю це штучне виробництво, продукт якого значно дорожчий за серійний. Вихід із ситуації полягав в тому, що селянин надавав послуги зеленого туризму в приватному помешканні не відволікаючись від свого основного заняття, за яким спостерігав турист. В Україні, де сільське населення складає до 40%, а решта в сільській місцевості має родину чи дачу таким складно привабити. Через відсутність географічно закріплених торгових марок іноземці також мало цікавляться побутом українського села [32].

Три схеми Європейського Союзу зазначення походження товару і традиційних продуктів, відомі як захищене позначення походження (PDO), захищене географічне зазначення (PGI) та гарантовані традиційні продукти (TSG), пропагують і захищають назви якісних сільськогосподарських продуктів і продуктів харчування. В преамбулах до нормативно-правових актів, які стосуються споживчого попиту на якісні продукти харчування та визначають низку цілей для режимів захисту:

- просування продукції зі специфічними характеристиками, особливо тих, що походять з менш сприятливих або сільських районів;
- поліпшення доходів фермерів, в обмін на «справжні зусилля щодо поліпшення якості»;
- утримання населення у сільській місцевості;

- надання чіткої та стислої інформації споживачам щодо походження товару [52].

Водночас сільськогосподарська діяльність часто прямо пов'язана із туризмом в агрооселі через продажу вироблених продуктів туристам або приготування для них страв з цих продуктів. Власники агрооселі можуть обрати для себе багато шляхів комбінування сільськогосподарської діяльності із прийомом туристів. Головним тут є правильно збалансувати обидва ці види діяльності і визначити для себе пріоритети та межі прибутку і затрат під час кожного виду діяльності. Часто зустрічається якийсь поділ праці в агрооселі, тобто частина родини займається власне сільським господарством, а частина - прийомом туристів (найчастіше це жінки). Це відповідно збільшує прибутки родини і дає можливість розвивати різні види послуг для туристів.

Узагальнюючи існуючу практику сільського зеленого туризму, виділяють кілька напрямків туристичних послуг:

- пізнавальний (ознайомлення з культурно-історичними, етнографічними, природними цінностями території);
- розважальний (рибальство, полювання, збір грибів, ягід, лікарських трав, катання на човнах, здійснення радіальних походів в гори);
- оздоровчий (купання у водоймах, заняття фізичною працею).

Сільський зелений туризм на відміну від масового туризму або відпочинку є особливою формою туризму, але водночас він увібрав у себе їхні деякі риси. Найбільше це проявляється у так званих сільських готелях, тобто сільських будинках, які приймають водночас достатню кількість туристів і мають високий рівень сервісу. Ці готелі за суттю не є агрооселями, але часто вони трактують свою діяльність як сільський зелений туризм (оскільки знаходяться у суто сільській місцевості, хоча найчастіше із сучасною інфраструктурою).

Часто важливим питанням розвитку сільського зеленого туризму стає те, наскільки можна розвивати на селі цей вид туризму паралельно з іншими видами, щоб не завдати шкоди самій атракції. У сільському зеленому туризмі

загалом діють майже такі самі правила прийому і обслуговування кожного туриста, як і у масовому туризмі, особливо у сфері надання певних послуг та психології взаємовідносин.

Нині у бізнесі сільський зелений туризм, як вид доцільної діяльності, займає певну нішу на світовому туристичному ринку і має наростаючі обсяги продажу та залучення туристів. Центральною агентом в організації відпочинку на селі виступає сільська родина, яка надає житло, забезпечує харчування і знайомить з особливостями праці та побуту в сільській місцевості.

Важливим результатом розвитку сільського зеленого туризму є розширення можливостей реалізації продукції особистого підсобного господарства, як продуктів харчування після відповідної обробки і приготування. Досвід показує, що ті сім'ї, які приймають гостей, вдосконалюють структуру посівів на присадибних ділянках з урахуванням їх потреб, розширюють асортимент овочевих культур, фруктових дерев, ягідників тощо; розвивають і урізноманітнюють присадибне тваринництво, заводять тепличне господарство, намагаються спеціалізуватися на приготуванні певної страви тощо.

Розвиток сільського зеленого туризму спонукає до покращання благоустрою сільських садиб, вулиць, сіл в цілому, що стимулює розвиток соціальної інфраструктури. Зазвичай на початках приймання і обслуговування гостей відбувається на базі існуючого житлового фонду з використанням місцевої інфраструктури та рекреаційних ресурсів. Але згодом успішні організатори сільського зеленого туризму починають інвестувати кошти у поліпшення комунального облаштування житла, вулиць; об'єднаними зусиллями добиваються поліпшення сфери обслуговування.

Сільський зелений туризм справляє позитивний вплив на відродження і збереження місцевих народних звичаїв, промислів, історико-культурних пам'яток. Проявляючи інтерес до надбань народної культури, жителі міст, що відпочивають на селі, розкривають місцевим жителям їх справжню цінність,

популяризують їх у своїх краях і, таким чином, морально та матеріально допомагають їх збереженню.

Суттєву роль відіграє розвиток сільського зеленого туризму у підвищенні культурного, побутового, екологічного та освітнього рівня сільського населення. Готуючись приймати і обслуговувати відпочиваючих, у тому числі іноземних туристів, члени селянських родин мимоволі змушені поліпшувати свої знання з ведення домашнього господарства, гігієни і санітарії, приготування їжі тощо, а спілкування з гостями розширює їх кругозір, дає змогу вивчити іноземну мову, завести друзів в інших населених пунктах та країнах.

Дуже важливу роль у розвитку регіонального туризму мають відіграти органи місцевого самоврядування і місцеві державні адміністрації, профільні державні та громадські організації підтримки сільського зеленого туризму. Адже усі проблеми, які допомагає вирішувати сільський зелений туризм – це найактуальніші питання роботи згаданих органів: зайнятість і доходи населення, благоустрій сіл, сфера обслуговування. Важливим завданням місцевих органів влади і самоврядування є створення сприятливого адміністративно-організаційного клімату для розвитку сільського зеленого туризму.

Досвід розвинених країн, де зелений туризм успішно функціонує вже десятки років, свідчить про те, що для його розвитку потрібно створити належну нормативно-правову базу, яка б сприяла залученню до цього процесу підприємливих людей. Такий підхід дасть змогу виявити мільйони умільців, спонукатиме їх до ефективного господарювання на своїх садибах, створення затишку та належного рівня послуг.

2.2 Актуальний стан навколишнього середовища популярних туристичних напрямків

Фізичне забруднення навколишнього середовища популярних туристичних напрямків становить загрозу для глобального розвитку туризму.

Найбільше страждають, прибережні курорти, де забруднення пляжів і прибережних вод не тільки видимі, а в деяких випадках можуть становити загрозу для життя людей, що купаються. Так курорти Великобританії в минулому виглядали гірше, порівняно з сусідніми європейськими курортами, хоча за останні роки ситуація значно покращилася завдяки руху по очищенню територій, що проходила в рамках ЄС. Тим не менш, деякі популярні пляжні зони Британії серйозно забруднені стічними водами, а також іншими речами.

У Великобританії чистота пляжів контролюється основними сертифікатами, які видаються ENCAMS (Екологічні програми), яка проводить кампанію "Зробимо Британію чистою", нагороджуючи жовтими і блакитними прапорами пляжі і купальні, що відповідають певним мінімальним критеріям, таким як чистота води, відсутність сміття та інших забруднювачів на самих пляжах. Більш строгі вимоги висуваються до пляжів, які кваліфікуються швидше як курортна, ніж сільська місцевість, хоча в обох випадках пляжі мусять відповідати принаймні стандартам обов'язковим для купальних акваторій на території ЄС.

«Блакитний прапор» — екологічний сертифікат, який видається пляжам і маринам на підставі рішення незалежного Міжнародного Журі про їх відповідність вимогам критеріїв Програми «Блакитний прапор». Для участі в Програмі необхідно бажання пляжів або марин і наявність національного координатора – громадської організації, яка є членом Міжнародної організації по освіті для навколишнього середовища. FEE є міжнародним координатором Програми «Блакитний прапор». Метою програми «Блакитний прапор» є забезпечення сталого розвитку пляжів і марин за допомогою впровадження строгих критеріїв, які стосуються якості води, екологічної освіти та інформації, екологічного менеджменту, безпеки та інших послуг.

Програма «Блакитний прапор» була заснована в 1985 р. у Франції, в 1987 році вона стала європейською програмою. У 1987 р. в програмі брало участь 10 країн (452 пляжів і марин отримали "Блакитний прапор"). У 2003 р. програма стала міжнародною. У 2016 р. в програмі брало участь 47 країн (більше 4266

пляжів і марин отримали «Блакитний прапор»). Найвищий показник екологічності пляжів в 2020 р. мала Іспанія: 689 її пляжів відзначені Блакитним прапором. Друге місце посідає Греція — 517 пляжів, та третє місце за Туреччиною — 508 пляжів, Україна з 15 пляжами на 29 місці в світі. Міжнародними партнерами програми «Блакитний прапор» є: Міжнародна туристична організація; Міжнародна програма з навколишнього середовища (ЮНЕП); ЮНЕСКО. Згідно з вимогами Програми, пляж мусить задовольняти стандартам 32-х критеріїв, що стосуються екологічної освіти та інформації, якості води, екологічного менеджменту, безпеки і послуг [93].

Критерії екологічної освіти та інформації включають в себе необхідність звертати увагу громадськості на чистоту (забрудненість) пляжу, інформувати населення про особливо чутливі області прибережної зони з метою їх охорони, включаючи інформацію про об'єкти флори і фауни; про правила поведінки на пляжі; про програму «Блакитний прапор», а також — про правила отримання пляжем Блакитного прапору. Це — одна з найбільш складних груп критеріїв, тому що вона включає в себе безпосередню освітню роботу не тільки по підвищенню рівня екологічної свідомості, а й щодо підвищення загального культурного рівня широких верств населення.

Критерії якості води вимагають відповідності якості води в зонах рекреації міжнародним і національним вимогам і стандартам. Критерії екологічного менеджменту передбачають наявність плану землекористування і стратегічного плану розвитку прибережної зони, а також передбачає введення роздільного збору сміття, щоденне очищення пляжів під час сезону, відсутність на території пляжу транспорту та інше.

Критерії безпеки і послуг включають обладнання пляжів рятувальними вишками, інвентарем, наявність сертифікованих рятувальників і медпункту, доступність питної води і телефону, а також наявність спеціальних пристосувань для осіб з фізичними вадами та інше.

Програма має дві сторони: екологічне виховання та збільшення туристичної привабливості, тому що при її втіленні не тільки проводиться

виховна та освітня робота з відпочивальниками, а й більшою мірою гарантується екологічна безпека, безпека плавання відпочивальників, а також – створення необхідної санітарної інфраструктури.

Розмах реалізації програми вважається показником сталого розвитку регіону і призводить до підвищення іміджевої привабливості всього регіону в цілому.

Пляжі, які отримали «Блакитний прапор», вносяться в лист міжнародної туристичної організації, як рекомендовані для відвідування, це є певним сигналом для туриста до відвідування того чи іншого пляжу, готелю, міста. Це особливо важливо в умовах кризи, так як існує тенденція при інших рівних умовах, вибирати місця відпочинку, що гарантують безпеку, екологічну чистоту і комфорт.

Підвищення конкурентоспроможності вітчизняних пляжів і готелів в ряду аналогічних закордонних готелів, в змаганні за залучення туристів. Можливість залучення спонсорів, додаткові бонуси при проведенні рекламних кампаній тощо.

Натомість 22 листопада 2019 р. поблизу Одеси сів на мілину танкер "Делфі", власник якого не дозволяв екіпажу залишити судно, а рятувальні катери не могли підійти до нього через шторм. Тоді повідомлялося, що на борту немає вантажу, який би загрожував екологічній ситуації Одещини. Але судно не мало відповідних реєстраційних документів. Однак вдень 22 листопада аналізи показали 53-кратне перевищення допустимої концентрації нафтопродуктів у воді, а 23 листопада Держекоінспекція Кримсько-Чорноморського округу прозвітувала, що вміст нафтопродуктів у воді на місці аварії 157-крат перевищує гранично допустиму концентрацію. Одеська комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій 25 червня закрила місцевий пляж "Дельфін" через витік нафтопродуктів із затонулого поблизу танкера DELFI.

18 липня 2020 р. дві спроби підняти з мілини і поставити на кіль аварійний танкер Delfi біля узбережжя Одеси виявилися безуспішними -

обірвався трос одного з двох буксирів при спробі підняти судно. Тому для початку вирішено відкачати воду з його корпусу і дістати понтон, що лопнув. Підняття танкера з мілини – складний і трудомісткий процес, в якому багато маловідомих факторів: нинішня вага судна, наскільки сильно воно тримається за хвилеріз, тощо [8].

Забруднене довкілля – також і естетична проблема. Краса природи приваблює величезну кількість туристів, тому все більше і більше природних ландшафтів завойовується туристичним ринком; чудові пейзажі поступаються місцем готелям та іншим будівлям, які виростають як гриби, щоб задовольняти потреби туристів. Це призводить до того, що місцевість перестає вважатися "куточком природи" і туристи переміщуються в більш спокійні і гарні місця. Без належного контролю повний достоїнств будинок, який прагне радо прийняти гостей, буде постійно розширювати спектр зручностей, таких як парковки, кафе, магазини, вказівники і туалети, які збільшуються в розмірах. Такі дії зменшують привабливість основної пам'ятки. Яскравий приклад "окупації" природного середовища вказівниками напрямку можна спостерігати в Сполучених Штатах, де існує менш суворий контроль, ніж скажімо, у Великобританії. Там міські та заміські пейзажі легко можуть бути зіпсовані різними знаками і рекламними щитами (хоча дехто може заперечити, що ліс знаків, які світяться в темний час доби наприклад, в таких містах як Ріно і Лас-Вегас є частиною привабливості цих курортів). Є побоювання, що послаблення законодавства може привести до подібної ситуації в інших країнах.

Шум (до якого туризм причетний не тільки в сенсі транспорту) - загальна проблема сучасного життя, і не тільки міського. Тварини, які приходять вночі до джерела поблизу готелю "Трітопс", розташованого на території Кенійського національного парку "Масаї-Мара", часто бувають налякані гучними розмовами і сміхом численних візитерів, які приходять подивитися на них. Будівельні споруди, курортів Середземномор'я, що швидко розвиваються можуть бути неприємні не тільки погляду, а й слуху, особливо

у вечірні та нічні години. Нічна тиша часто порушується відкритими допізна диско-барами, які приваблюють молодих туристів. Місцева влада деяких з цих курортів, побоюючись поганой слави, уповноважили поліцію проводити нічні рейди по боротьбі з надмірним шумом. Наприклад, на курорті Магалуф (Мальорка) поліція проводить перевірки в пабах і нічних клубах, реєструючи рівень шуму, що перевищує 65 децибел.

Іншою формою візуального забруднення можна назвати позбавлений часто усілякого смаку дизайн туристичних будівель. Як правило, причина цього – слабкий контроль планування. Прагнення забудовників до скорочення витрат призводить до появи великої кількості залізобетонних готелів, позбавлених будь-яких характерних ознак і які не вписуються в архітектуру місцевості. Британські, італійські чи французькі міста теж втрачають автентичні особливості, оскільки будівельники вважають за краще будувати із стандартної цегли, а не використовувати місцеві матеріали (хоча в останні роки органи планування почали вживати заходів по боротьбі з цією ситуацією).

Бетонні хмарочоси стали нормою на узбережжях світу, починаючи "Уікікі" на Гаваях і закінчуючи "Бенідорм" в Іспанії. Туристи змушені миритися з однотипністю архітектури, яка нічим не нагадує про культуру та традиції країни, в якій вони відпочивають. Влада деяких країн усвідомили згубність цієї тенденції і почала обмежувати їх будівництво. У деяких випадках до забудовників ставиться вимога будувати з місцевих матеріалів або дотримуватися "рідного" стилю, властивого даній місцевості. В інших випадках встановлюються норми висоти будівлі – наприклад, в Тунісі існує вимога про те, що нові споруди туристичних курортів не можуть бути вище середньої висоти навколишніх пальм. Законодавство Маврикія містить вимоги, що стосуються як архітектурного стилю, так і використання місцевих матеріалів при будівництві готелів. Критики ставлять під сумнів наслідки зведення з пальмового листа котеджів, які віддалено нагадують африканські краалі (південно-африканські села), в той же час ніхто не обговорює питання

привабливості такого житла для туристів. Подібне законодавство, безсумнівно, має поширюватися на всі будівлі, не тільки туристичні.

На Ланзароті (Канарські острови) всі будинки, квартири та готелі мають відповідати будівельним нормам, затвердженим туристичним департаментом острова. Вони регулюють не тільки питання стилю, а навіть визначають колір, в який мають бути пофарбовані вікна і двері; дозволені тільки білий, синій і зелений.

Іноді контроль з планування може обмежувати новаторство в архітектурі, що змушує забудовників діяти обачно, використовуючи "стилізацію" або невразний дизайн, що привертає лише найбільш консервативних туристів. Спроби захистити рідний стиль і місцеві матеріали іноді можуть мати несподівані наслідки, як, наприклад, в Ірландії, де традиційні рельєфні дахи зараз стали настільки звичною складовою ландшафту, що їх вважають "народним" будівельним матеріалом.

Іноді проблема стосується невеликих порівняно з готелями, хоча не менш значних будівель. Проблема забезпечення достатнього простору для розміщення всіх відвідувачів (близько 10 тис. в рік) поблизу найбільших за розміром пам'яток добре відома, і тут не існує простого рішення - або, принаймні, дешевого рішення. Переважно стається так, що вартість побудови підземного центру для відвідувачів, який би не псував враження від архітектурного ансамблю, набагато перевищує виділені для цього фонди.

Ще одна форма візуального забруднення туристами – це сміття, особливо в улюблених для пікніків місцях, і графіті на будівлях. Цікаво, що навіть ті туристи, які приїхали з великих міст, де вони настільки звикли бачити сміття, що вже не помічають його, дуже чутливі до сміття в туристичних місцях. Курорти, що піклуються про свій імідж, в останні кілька років проводять кампанію проти сміття на вулицях і графіті на стінах. Важлива деталь – баки для сміття мають стояти на кожному кроці і виглядати привабливо з точки зору дизайну. На жаль, в місцях пам'яток багатьох

розвинених країнах світу, з метою попередження терористичних актів або актів вандалізму, урни довелося прибрати або переставити.

У вразливих районах планети, тобто зонах дикої природи, сміття стало критичною проблемою, оскільки ці зони занадто віддалені від будь-якої громадської служби. Тому відповідальність за збереження екології покладається на туристів, які мусять забирати сміття з собою. Справжнє лихо загрожує Гімалаям, так як вони приваблюють все більшу кількість піших туристів. Окремі туристи і організовані туристичні експедиції не в змозі виносити своє сміття або закопувати його. В результаті деякі долини забруднені відходами, велика частина яких не може розкладатися на такій висоті. Екологи та прогресивні туроператори пояснюють туристам, що власне сміття необхідно або забирати з собою, або закопувати, а людські відходи потрібно закопувати. Місцева влада має бути зацікавлені в будівництві більшої кількості стаціонарних туалетів, використовуючи принцип "двох пагорбів" один льох використовується в один рік, а другий льох – у другий для того, щоб дозволити відходам розкластися. Потім вміст септиків можна використовувати для добрива лісових насаджень, що спровокує його швидке зростання і забезпечить місцевих жителів лісоматеріалом.

Можливо, найбільша проблема масового туризму – це перевантаженість. Проблема є комплексною, тому що існує на психологічному і фізичному рівнях. Фізичний рівень легше виміряти в сенсі можливості місцевості приймати туристів. Парковки, вулиці, пляжі, гірськолижні траси, собори тощо можуть вмістити лише певну кількість туристів в окремо взятий проміжок часу. Теоретично це також стосується міст і країн, хоча спроби визначити кількість туристів робляться рідко. Національні туристичні агентства продовжують проводити політику щодо збільшення потоку туристів, не беручи до уваги можливість регіону розмістити зростаючу кількість приїжджих, хоча здійснюються спроби по обмеженню потоку або напрямку його в менш перевантажені райони в період гарячого сезону. На місцевому

рівні тільки деякі міста, що вже знаходяться в критичній ситуації, такі як Флоренція і Венеція.

Необхідно також розуміти, що таке психологічні можливості місцевості. Під цим мається на увазі той ступінь перевантаженості, яку турист згоден терпіти до того, як місцевість починає втрачати свою привабливість. Висловити це в цифрах дуже важко, оскільки сприйняття можливості буде різнитися не тільки в залежності від природних умов, а й від контингенту, який притягається місцевістю. Пляж, скажімо, на Фіджі буде вважатися переповненим набагато раніше, ніж на Борнемуті. У той же час на таких курортах, як Блекпул, більш високий рівень перевантаженості буде зустрінутий з розумінням або навіть з ентузіазмом, як "нова розвага". Спроба виміряти психологічні можливості пляжу була зроблена напочатку 1970-х рр. в Ірландії. У недільний полудень з повітря був сфотографований переповнений пляж. Потім відпочиваючих попросили заповнити анкети з метою вивчення їх думки з приводу перевантаженості пляжу. З'ясувалося, що більшість відвідувачів не відчувають перевантаженості пляжу, якщо на гектар припадає близько 1000 осіб (десять квадратних метрів на людину) [63].

Ще в кінці минулого століття Кох-Фі-Фі-Лей (затока Майя) був досить-таки ізольованим пляжем і прекрасним куточком природи, відомим як один з островів групи Фі-Фі недалеко від Пхукета. Популярна кінострічка "Пляж", з Ді Капріо в головній ролі, романтизувала для молодих глядачів ідею канікул дозвільного мрійника у віддаленій точці планети, що призвело до того, що гучні багатотисячні полчища туристів потягнулися на острів подивитися на точне місце зйомок. Варварське порушення ідилії змусило владу країни вжити заходів, хоча успішний розвиток курорту Ао Тон-Саї на острові Кох-Фі-Фі-Дон, що знаходиться в цьому районі значно поповнив місцевий бюджет. Різка підвищення плати, яка стягувалася з туристів, дозволило контролювати їх чисельність. Так, внаслідок цунамі 2004 р. острова групи Фі-Фі сильно постраждали і влада була дуже зацікавлена у відновленні популярної туристичної зони. Проте вже у 2020 р. через поширення захворювань

викликаних коронавірусом Таїланд вирішив різко обмежити чисельність іноземних туристів.

Психологічна можливість вразливих районів дикої природи може бути дуже низькою і часто страждає фізично навіть від порівняно нечисленного присутності візитерів. Йеллоустон і Еверглейдс (національні парки США) фізично сильно не страждають через туризм, проте з психологічної точки зору вони настільки відсторонені, що масовий туризм негативно вплине на їх привабливість. Так на думку самих туристів, в Пік-Дистрикт, що в районі Дербішир у Великобританії одночасно на квадратному кілометрі може перебувати лише невелика група людей, хоча його головні центри, такі як Доведейл на Огест Банк Холідей не можуть впоратися з роллю стримуючого (накопичувального) фактора для масового потоку одноденних туристів.

Психологічні можливості зон живої природи визначаються поведінкою туристів. Багато відвідувачів ізольованих зон вважають за краще не віддалятися від своїх автомобілів, а туристи, які готові подолати близько милі, легко знайдуть безлюдні місця. Безсумнівно, це ключ для відповідальних за розвиток туризму органів: обмежуючи парковку або забороняючи доступ транспортних засобів в більш віддалені райони, вони тим самим можуть значно скоротити потік туристів. Деякі туристичні організації спробували встановити стандарти для певних видів туристичної діяльності, призначених для органів, що займаються плануванням туризму. Табл. 2.1 пропонує, розроблене Світовою організацією туризму (COT), керівництво про допустиму кількість туристів на гектар за день.

Необхідно брати до уваги також екологічну здатність місцевості вміщати туристів. Скажімо, якщо занадто багато туристів на вузьких торгових вулицях Йорку або Брайтона применшує доцільність самого туризму, то фізичний знос навколишнього середовища або нанесення йому шкоди дуже невеликий, принаймні, в короткий період часу. Велика кількість туристів в сільській місцевості або екологічно вразливій зоні може порушити природний баланс. Так, збільшення кількості туристів, які відвідують африканські

сафарі-парки, потребує таку кількість транспортних засобів, що в окремих районах сафарі стають схожими на ралі. Певну уяву про дію ерозії можна скласти з того факту, що кожен рік з пляжів Бенідорм відпочивальники на підошвах виносить 400 т. піску [63].

Таблиця 2.1

Рівень допустимої кількості туристів для окремих зон [93].

Зона/вид туризму	Кількість туристів на гектар/за день
Лісопарк	15
Заміські природні зони	15-70
Зони для пікніку з високою щільністю	300-600
Зони для пікніку з низькою щільністю	60-200
Гольф	10-15
Рибальство/парусний спорт	5-30
Прогулянка на моторному човні	5-10
Воднолижний спорт	5-15
Гірськолижний спорт	100 (на гектар трас)
Піший туризм	40 (на кілометр)
Кінна їзда	25-80 (на кілометр)

Уже зараз у США проводять маркетингове дослідження, й попередні результати свідчать: понад половина людей, навіть поновивши подорожі, уникатиме людних або тісних місць. В українських термінах, замість Майдану чи "Криївки" тепер люди шукатимуть радше затишних місць на річках, у природних парках, може збільшиться попит на сільський та зелений туризм, для міцних здоров'ям – походи. Так, у США після початку пандемії, однак перед закриттям на примусовий карантин був рекордний притік туристів до деяких національних парків. Наразі національні парки у США закриті, проте після відкриття очікують так само високого рівня відвідуваності.

Маємо зазначити, що наразі боротьба з одноразовою упаковкою надовго програна. "Здоров'я та безпека гостей" відіграватимуть більшу роль за турботу про довкілля – як для сектора туризму, так і для самих туристів. З іншого боку, турбота про власну безпеку може зменшити навантаження, яке називають "надмірним туризмом" (overtourism) на надто популярні місця. Турбота про

власну безпеку може зменшити "овертуризм", і коронавірус, принаймні на 2020 рік, за прогнозами, призведе до зменшення викидів парникових газів в атмосферу на 8%, втім, це не через туристів. Водночас, у країнах, де через іноземних туристів фінансувалося збереження природи – як-от Південна Африка чи Ботсвана – вже зараз бракує грошей, аби платити охороні, тож посилюється браконьєрство.

Великий Бар'єрний риф, розташований біля берегів Квінсленда в Австралії, є об'єктом світової спадщини. Туризм на Великому Бар'єрному рифі зосереджений у Вітсандей й Кернсі, через їх доступність. Ці області становлять 7 % території парку. У багатьох містах на узбережжі Квінсленда пропонуються щоденні поїздки суднами.

За оцінками, туризм на Великому Бар'єрному рифі щорічно приносить Австралії \$4,8 мільярда. Щороку приблизно 2 млн. людей відвідують Великий Бар'єрний риф. Хоча більшість з цих візитів управляються в партнерстві з морською індустрією туризму, поширюється занепокоєння, що туризм нині став шкідливим для Великого Бар'єрного рифу.

Досі найпопулярнішою туристичною діяльністю в районі Великого Бар'єрного рифу є підводне плавання і дайвінг, для яких використовуються понтони, часто район закритий для рибальських сіток. Управління туризму Великого Бар'єрного рифу спрямоване на створення екологічно сталого туризму. Щоденний збір йде на дослідження Великого бар'єрного рифу. Стратегія на круїзних суднах – закріплення меж руху на Великому Бар'єрному рифі [93].

Однак екосистема Великого Бар'єрного рифу настільки вразлива, що на всій його протяжності заборонено будь-які гірничі роботи, видобуток нафти і газу, а також комерційне підводне полювання як з аквалангом, так і без нього.

Туристи можуть відвідувати лише певні, спеціально обрані для цього острови. Ціна поїздки залежить від рівня забезпеченого комфорту. Острови Лізард і Хеймен, наприклад, прирівняні до п'ятизіркових готелів, і подорож на них коштує недешево, а на островах Вітсандей і Норт-Молл можна за невелику

плату розбити намет у відведеному для цього місці. На островах туристи мають дотримуватися суворих правил. Під водою туристам не дозволяється торкатися рифів, і паркові доглядачі пояснюють відвідувачам, як отримати задоволення від занурення з аквалангом, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу. Оскільки заселено лише кілька островів Великого рифу, виникають труднощі в забезпеченні житлом щораз більшого потоку туристів.

Водночас маємо вказати, що на риф впливає відразу кілька факторів: тропічні урагани; морські зірки, які живляться поліпами; підвищення температури води і забруднення океану. Все це призводить до знебарвлення коралів, а це – ознака того, що колонію залишають мікроскопічні водорості, що живуть в їх тканинах. Такий корал стає вразливим і незабаром гине. Однак Великий бар'єрний риф існує більше 30 тисяч років, і за цей час клімат на планеті змінювався неодноразово. Досліджуючи розвиток рифу в історичній перспективі, міжнародна група вчених пробурила осадові породи в 16 точках і взяла 20 зразків коралових відкладень, які належать до різних часових відрізків. Потім були проведені ізотопний та інші аналізи, і їх результат дозволяє інакше поглянути на процеси, що змінюють Великий бар'єрний риф. В цілому зміна екосистем Великого бар'єрного рифу відбувалася п'ять разів за 30 тисяч років.

Окремі будівлі, які приваблюють велику кількість туристів, також вимагають проведення цілеспрямованих заходів щодо забезпечення і зменшення доступу. Звичайно, це може розчарувати туристів. Давно втрачене місто інків Мачу-Пікчу, пам'ятник світової спадщини ЮНЕСКО, був знову виявлений в 1911 р. Нині він є головною туристичною пам'яткою країни, так як 85% всіх гостей Перу планують побувати в ньому. Територія навколо міста в 1981 р. була проголошена історичним заповідником, який в 1983 р. був внесений до списку об'єктів Світової спадщини ЮНЕСКО. У 2007 р. Мачу-Пікчу був вшанований званням Нового чуда світу. Мачу-Пікчу, особливо після отримання статусу Світової Спадщини ЮНЕСКО, став центром масового туризму. У 2011 році було прийнято рішення обмежити кількість відвідувачів.

За новими правилами тільки 2500 туристів в день можуть відвідати Мачу-Пікчу, з них не більше 400 осіб можуть піднятися на гору Уайна-Пікчу, яка входить до археологічного комплексу. З метою збереження пам'ятки ЮНЕСКО вимагає скоротити кількість туристів в день до 800. Мачу-Пікчу знаходиться у важкодоступному регіоні. Для підтримки туризму були побудована залізниця до сусіднього міста Агуас-Кальєнтес з Куско через Ольянтайтамбо, від Ольянтайтамбо ходить більше десяти поїздів в день. Від залізничної станції Агуас-Кальєнтес до Мачу-Пікчу ходить автобус, який долає вісім кілометрів крутого підйому по серпантину. ЮНЕСКО виступило проти будівництва канатної дороги, щоб обмежити потоки туристів. Нещодавно біля Серро Вікторія було знайдено ще одне місто інків, тому влада сподівається, що його розвиток трохи послабить навантаження на Мачу-Пікчу [91].

Альпіністи також завдають шкоди паркам. Нині з'являється потреба в активному відпочинку, тому альпінізм стає дуже популярним заняттям. Щорічно близько 250 тис. людей підіймаються на Мем-Тор в Дербіширі. Тепер для відновлення вершини необхідно 300 т. каменю і піску [63, 347].

Ще одній ослабленій екосистемі Європи – Альпам загрожує велика небезпека, і так як гірський ланцюг тягнеться по територіях семи країн, співробітництво щодо попередження негативного впливу туризму на екологію ускладнене. Оскільки Альпи розташовані в середині Європи, на них припадає величезне навантаження – понад 50 млн іноземних туристів і близько 7 млн одиниць пасажирського транспорту щорічно. Для того, щоб задовольнити зростаючі потреби спортивного зимового туризму, що з'явився після Другої світової війни, було побудовано близько 50 тис. гірськолижних трас, які вміщують до 2,5 млн гірськолижників на годину.

Негативний вплив роблять різні фактори. Безперервне збільшення числа підйомників, шале (дачні будиночки в швейцарському стилі) і бетонних сіл на висоті понад 2 км над рівнем моря не обходиться без вирубки лісів, яка тягне за собою ерозію ґрунту, а величезна кількість транспорту, що перетинає

Альпи, є однією з причин кислотних дощів, хоча головним чином в цьому винні фабричні викиди. Ці викиди здійснюють серйозний вплив на рештки лісу, снігові гармати нашаровують штучний сніг, притискаючи альпійські рослини, внаслідок чого рослинність різко скорочується, кількість диких тварин також зменшується, оскільки території їх проживання поступово зменшуються в розмірах.

Нова небезпека криється в захопленні роликівими ковзанами, на яких можна кататися по траві і чотирьохколісними гоночними машинами. Нависла над регіоном небезпека настільки реальна, що з метою збереження Альп як єдиної екосистеми навіть була створена організація "Альпійська акція" за підтримки Ага Хан. Правда не всі місцеві влади вітають такого роду додатковий контроль; деякі швейцарські округи висловили стурбованість у зв'язку зі зменшенням темпів економічного розвитку регіону, викликаного рухом з охорони навколишнього середовища [63, 239].

Деякі місцеві влади контролюють рівень антроповантаження. Так, в Леху і Цюєрце в Австрії ведеться комп'ютерний підрахунок лижників, коли вони проходять через турнікет, щоб піднятися канатною дорогою. Як тільки висвічується цифра 14 000, туристи переспрямовуються на інші траси. У норвезькому Лілліхаммері при встановленні нового обладнання взяли до уваги проблеми, які раніше виникли в Альпах. Місцева влада не тільки вжила заходів з мінімізації вирубки дерев, але й з недопущення візуального забруднення зон, де побудовано порівняно небагато будівель; лижним трасам для стрибків надали форму гори, щоб вона не затіняла дерева, що знаходяться під нею. Подібні заходи були застосовані при будівництві в лісі трас для бобслею і тобогана. Стадіон для швидкісного бігу на ковзанах з метою захисту водних птахів побудували в двадцяти метрах від водойми, а герметична охолоджуюча система була поміщена в підземні бетонні контейнери.

Не тільки спорт загрожує сніжним ландшафтам. Льодовики, екосистема яких дуже крихка, приваблюють велику кількість допитливих туристів, звичайно, якщо вони розташовані в легкодоступних районах. На льодовик

Коламбія-айсфілд, розташований в Національному парку "Банф" (Канада) туристів довозять величезні сноумобілі. Якщо не контролювати кількість організованих туристичних груп, поверхня льодовика неминуче буде пошкоджена.

Через скорочення сезону у зв'язку з пандемією працівники одного з найпопулярніших гірськолижних курортів Австрії весною 2020 р. накрили свій льодовик захисною тканиною, щоб запобігти його таненню. Зазвичай австрійські гірськолижні курорти відкриті до квітня, і до того часу більша частина їхнього снігу розтає під весняним сонцем. Втім, на льодовиках сніг зберігається довше, тому тамтешні курорти відкриті іноді упродовж всього року. Помічено, що температура східних Альп зростає швидше, ніж у решті світу, а льодовики тануть. Тому на багатьох льодових курортах стало звичкою покривати частину криги, яку найчастіше використовують для трас і підйомів, аби захистити її від яскравого гірського сонця.

В Альпах на півночі Італії команда робітників компанії «Carosello-Tonale» накриває гігантськими білими геотекстильними простирадлами альпійський льодовик Presena. Через глобальне потепління це скупчення великих мас альпійської криги на півночі Італії втратило, починаючи з 1993 р., понад третину свого об'єму. Тому кожного літа льодовик Presena захищають від сонця світловідбивною тканиною.

Льодовик розташований на висоті 2700-3000 м. поміж двома італійськими регіонами – Ломбардія і Трентіно-Альто-Адідже у гірському масиві Презанелла й відомий чудовими гірськолижними курортами. Починаючи з 2008 р., після завершення гірськолижного сезону природоохоронці намагаються зупинити процес танення криги. Для цього вони використовують білі геотекстильні простирадла у вигляді довгих смужок розмірами 70 на 5 метрів, які потім «зшивають» [7].

Проблема наявності снігу на гірськолижних курортах значно гостріше стоїть в Україні, де для цього використовують схили карпатських гір, які значно нижче над рівнем моря ніж Альпи. Вітчизняні підприємці вирішують

проблему браку снігу його виробництвом. Снігова гармата була винайдена і запатентована А.Хантом, Д. Річі і В.Пірсом в 1950 р. У 1952 р. готель Grossinger's Catskill, розташований в горах Кетскілл в штаті Нью-Йорк, вперше використав цю гармату для отримання штучного снігу, але в більших масштабах снігові гармати стали використовуватися тільки з початку 70-х рр. ХХ ст.. І з тих пір використовуються на "проблемних" гірськолижних курортах або не в сезон.

Снігова гармата (снігогенератори вентиляторного типу) - машина для виробництва снігу для гірськолижних схилів або лижних трас. Сніг утворюється за рахунок дрібнодисперсного розпилення води зі стисненим повітрям через водяні форсунки (через них подається тільки вода) і нуклеативні (подається вода і стисле повітря), суміш що отримується видувається потужним вентилятором на 50 - 80 метрів від апарату, забезпечуючи сніговим покривом велику площу. Зазвичай сучасні гармати здатні почати виробляти сніг при температурі повітря по вологому термометру від -2 градусів по Цельсію і нижче. Застосування снігогенераторів на гірськолижних курортах істотно знижує їх залежність від погодних умов, дозволяє відновлювати покрив під час сезону, забезпечуючи катання з самої ранньої осені і до пізньої весни.

Любителі гірських лиж вважають, що штучний сніг поступається за своїми характеристиками природному. Це відбувається тому, що природний сніг складається з сніжинок, а штучний – з не завжди повністю замерзлих крапель води, в результаті чого і щільність, і вологість створеного таким чином снігового покриву значно вище. Штучний сніг лежить довше природного, тим самим «неприродно» впливаючи на ґрунт, рослинність і гідрологічний режим поверхні.

Італійська компанія TechnoAlpin створила снігову гармату Snowfactory, яка може працювати при температурі до +32 градусів за Цельсієм, в той час, як більшість снігових гармат можуть виробляти сніг при температурі від -2 і нижче. Snowfactory використовує менше води для виробництва снігу - 60-80

літрів проти 455, але в 4-5 разів більше електроенергії. Сама новинка коштує новинка близько 450 тис. євро. Нова снігова гармата була протестована в кінці травня на маленькому каліфорнійському курорті поруч з озером Тахо. Після вдалого тестування снігова гармата буде використовуватися для створення сноу-парку, який буде працювати з червня по серпень, плюс курорт планує відкрити доступ в парк для всіх бажаючих 18 червня і 2 липня [93].

Нині всі більш-менш популярні гірськолижні курорти Карпат при недостатній кількості опадів, покривають спуски «штучним» снігом. Так на ГЛК «Буковель» за дві доби спеціальне обладнання забезпечує понад 200 т. «штучного» снігу. Він, від сніжної ковдри природного походження, майже нічим не відрізняється. На гірськолижному курорті «Ізки» є ратрак, працюють снігові гармати. Вони починають вкривати схили «штучним» снігом вже при температурі -2 градуси по Цельсію. Працюють снігомети також на популярному гірськолижному курорті «Ворохта».

Пристрій для виробництва «штучного» снігу тут починає функціонувати при температурі повітря нижче -1,5 градуси по Цельсію. Снігові гармати доповнюють або навіть замінюють снігове покриття і дозволяють продовжити гірськолижний сезон. На гірськолижному курорті «Мигово» завдяки особливим кліматичним умовам та вигідному місцерозташуванню, сніг випадає рано і в достатній, для катання, кількості. Сезон тут, як правило, триває з грудня до кінця березня, іноді – фінішує в середині квітня. При поганій погоді, безперервний сніговий покрив, забезпечують снігові гармати також працює ратрак [61].

Ситуацією навколо довкілля й проблемами екології Карпат в Україні займаються чимало наукових та дослідницьких інституцій. Навіть більше: по обидва боки Карпат, зокрема, й за межами України, щорічно відбуваються десятки круглих столів, семінарів, конференцій за майже аналогічною темою: зберегти правікову екологію Карпат – легені Європи.

Однак, сотні статей у ЗМІ, десятки наукових праць та аналітичних досліджень зі стану екології Карпат й необхідності захисту лісів, джерел,

полонин тощо, безліч масових заходів-зібрань поки що залишаються інформацією для роздумів.

Вищевказане відбувається швидше за все через діаметрально протилежні інтереси та завдання у своєрідному п'ятикутнику: суб'єкт господарювання – населення Карпат – інфраструктура регіону – влада – екологія Карпат, де остання є лише об'єктом всієї парадигми та формується навіть не по залишковому принципу. Якщо головне прагнення першого – прибутки, других – робочі місця, а завдання третьої складової – задовільнити перших і других, то владу більше всього цікавить: сплата податків, обсяги яких залежать від досягнень у сфері туризму.

Натомість туризм у Карпатах, як і по всій Україні розвивається стихійно і як більшість процесів, туристична сфера реагує на вимоги ринку, отримуючи миттєву користь й підраховуючи доходи від зусиль і вкладених коштів у власний готель, ресторан, садибу, транспорт, канатну дорогу, сауну тощо. При цьому, відсутність і недотримання регулятивно-нормативних актів у взаєминах: влада – суб'єкт господарювання – екологія, частенько призводить до негативного впливу туристично-рекреаційних закладів на довкілля. Класичним прикладом надмірного, нічим не регламентованого й неконтрольованого збільшення навантаження на природні ресурси Закарпаття, може слугувати «гірськолижний курорт» Драгобрат в Рахівському районі.

Тут чітко простежується, як тісно переплітаються антагоністичні інтереси вищенаведеного п'ятикутника. На Драгобраті зареєстровано біля 100 суб'єктів підприємницької діяльності, в яких працюють сотні місцевих жителів. Однак найбільш проблемним питанням цілорічного функціонування «курорту», який може одноразово прийняти більше 2 тис. відпочивальників, залишається дорога довжиною лише 9 км., долати які зимою доводиться протягом години і більше. Вона фактично йде руслом річки та прокладена з усіма можливими технічними та екологічними порушеннями будівництва шляхопроводів.

Майже щорічні повені, які нищать дорожнє полотно та відсутність коштів для проведення капітального ремонту шляхопроводу «на Драгобрат» є значною претензією власників туристичних об'єктів до місцевої влади, яка «гасить» їх невдоволення тим, що акти на земельні ділянки підприємцям - ніби й видали, але дозволи на будівництво: готелів, турбаз, ресторанів, барів, канатних витягів тощо, практично – не дають, методично караючи штрафами власників самобудів, які ростуть як гриби після дощу, нерідко «стіна в стіну». На підтвердження цьому – «павельський вид» Драгобрата, який постійно хаотично розбудовується. Власники туристичних об'єктів на Драгобраті натомість ігнорують сплату туристичного збору, який по суті є мізерним.

Кожна будівля в Україні, мусить мати не тільки погоджену проектно-кошторисну документацію, але й відповідати технічним умовам, особливо, якщо у них проживатимуть люди. Тобто питання постачання електроенергії та води, відводу каналізації тощо є надзвичайно важливі. І якщо з першою позицією на «курорті» ще дають раду, то з водою – більші проблеми, а з вигрібними ямами – екокатастрофа. Вода, яку самотужки та без зайвих дозволів кілька кілометрів провели до осель, з викопаних ям й колодязів на самому сідлі по стежці до Близниць, «пропадала» обернено пропорційно до кількості споруджуваних готелів, окремі з яких можуть прийняти до 220 осіб.

Тому сьогодні власники «курорту», хаотично й самовільно почали масово бурити майже 100 метрові свердловини й качати воду для своїх потреб. Однак, через високу вартість «бурових робіт» свердловини замовляють «у складчину» із сусідами. Таким же чином, «у складчину» утримують й переповнені вигрібні ями: і дешевше, й нечастим перевіряючим можна показувати одне й те ж, стверджуючи, що саме це твоя вигрібна яма, яка по проекту мала би бути у кожного суб'єкта господарювання.

Зі сміттям – ще гірше. Адже його не можна просто відвезти й висипати у річку, як це нерідко роблять з переповненою вигрібною ямою напередодні перевірок. Тому, сміття, яке неможливо спалити, бо не все горить – складають

у поліетиленові міхи й розкидують по незавершених будівництвах та по лісних стежках навколо «курорту».

Окреме питання життєдіяльності «курорту», особливо у зимовий період – опалення збудованих закладів поселення на Драгобраті, яке здійснюється, виключно, дровами які протягом всього літа заготовляють, нерідко у найближчому лісі, про що практично – цілодобово свідчить робота мотопил, а «заборона вирубки» лісу тут багатьма, просто ігнорується.

Складається враження, що влада «забула» про найвищий «гірськолижний курорт» України (1 100 -1 400, а витяг - до 1 700 м. над рівнем моря). Так, з 2008 р., за кошти уряду Чеської Республіки та підтримки Клубу чеських туристів, польських та місцевих активістів в Закарпатті були промарковані більше 1 300 км. літніх туристичних стежок [61]. Практично, по всьому краю встановлено сотні вказівників, які дозволяють мандрівнику не тільки зорієнтуватись у горах, але й знаючи відстань та час ходи до того чи іншого об'єкту, розподілити власні сили.

Незважаючи на зауваження з боку чиновників України, щодо невідповідності європейського знакування до українських стандартів, яка однак – нічого для цього не зробила, здійснене маркування суттєво допомагало не тільки підприємцям краю, але й службам: НС та гірській службі рятувальників. Нині на Драгобраті доступна мережа Інтернет, що є важливим елементом сучасних закладів тимчасового поселення відпочиваючих. Хоча на курорті інтернет-послуги надають лише два оператори, вони змогли обплутати практично кожен стовп та навколишні ялинки кабелями, що псуєть краєвиди Карпат.

Водночас залучення рекреаційних територій до комерційної діяльності йде, нерідко ігноруючи стан екології. Так, на самій вершині г.Стіг (1 704 м.), куди вже веде двокрісельний витяг, почали підготовку до будівництва закладу громадського харчування. «Початок» будівництва наглядно показує сутність варварського підходу зі знищення альпійського шару, який формується сотнями років. Ще один проект – побудова канатної дороги, на одну з

Близниць реалізується практично на території Карпатського біосферного заповідника. Натомість, всі будівельні роботи здійснюються важкою технікою, яка нищить альпійський шар полонин, куші чорниць та ялівця, коріння яких й тримають скелясті ґрунти карпатських гір. Наступна ерозія альпійських луків – довершує картину «цивілізованого освоєння» Карпат.

Виходячи з вищенаведеного є очевидним, що проєкт Драгобрат програє по багатьох позиціях, майже аналогічному туристичному комплексу (ТК) «Буковель» що розташований в Івано-Франківській області. Таким чином ідентифікація урочища Драгобрат як «гірськолижного курорту», дещо випереджує події. І це стосується не тільки дороги, відсутності каналізації чи ставлення до навколишнього середовища.

З іншого боку, маємо констатувати: європейська практика не має прикладів масового проживання відпочиваючих безпосередньо на високогірних, гірськолижних об'єктах, яким є Драгобрат. Практично всюди: і в Австрії, й в Італії, й у Франції чи Швейцарії, рекреанти та туристи проживають в населених пунктах, де не так складно організувати не тільки побут та дозвілля для останніх, але й надати: медичну допомогу, гірських рятувальників тощо. Саме у містечках та селищах, для відвідувачів – розміщено не тільки готелі для проживання, але й ресторани, кафе та бари, що спрощує, наприклад, доставку продуктів, прання білизни тощо й, відповідно, таке господарювання, з урахуванням наявних очисних споруд та системою збору відходів й утилізації сміття – є більш прийнятним, з точки зору збереження довкілля. Саме такого виду відпочинкові кластери мають право називатись курортом.

А от масове катання – організовано в горах, на схили яких відпочиваючих доставляють сучасні та безпечні витяги, на відміну від Драгобрату куди доставку туристів здійснюють ще радянськими військовими автомобілями підвищеної прохідності. Безпосередньо на схилах гір де й відбувається катання, максимум можуть бути організовані буфети з гарячим чаєм, кавою та бутербродами. Тому, коли на «гірськолижному курорті»

Драгобрат місцеві «рестаратори» наповнюють меню власних закладів харчування, не гірше, ніж у столичних ресторанах, це потребує існування відповідної логістики, а отже зайвого антропогенного навантаження на гористу місцевість допустима норма якої значно нижча ніж на рівнині.

Натомість для того, щоб Драгобрат міг скористатись своїми природними ресурсами та потенціалом, не тільки взимку, але й влітку дійсно стати найвисокогірнішим гірськолижним курортом країни, потрібно прикласти немало зусиль, причому всіма стейкхолдерами від власників туристичних об'єктів, місцевої робочої сили до представників влади, державних служб тощо. І задля досягнення загального успіху, зацікавлені сторони мусять погодитись з:

- приведенням архітектурно-будівельних норм до правил забудови курорту;
- доцільністю організації адміністрації/ГПЦа з координуючими правами й функціями;
- необхідністю єдиної системи: водоводу, зливової каналізація та очисних споруд;
- нагальністю організації: збору, сортування, утилізації та відвозу побутового сміття;
- важливістю вчасної та у повному обсязі сплати курортного збору й інших коштів.

І тільки після вирішення вищенаведених питань та низки іншого необхідного комплексу заходів й робіт на Драгобраті його можна буде вважати туристичним курортом, а заодно – уникнути екологічного лиха, яке нині загрожує урочищу Драгобрат.

2.3 Державне планування з метою контролю і збереження довкілля

Україна стає все цікавішою для іноземних туристів – про це свідчить зростаюча статистика відвідування нашої країни 2015-2018 років

За даними Мінекономрозвитку, уже в 2016 р. Україна увійшла до 30-ки найпривабливіших для іноземних туристів країн, зайнявши 27 позицію, обійшовши Ірландію, Швейцарію, Сингапур [59]. А в 2017 р., за даними Світового банку, Україна перемістилася на 25 позицію. В 2018 р. ця позиція, за попередніми оцінками, була збережена [61]. За даними Світового банку, за 2017 р. Україну відвідали 14,2 млн. іноземних туристів, Франція продовжує залишатися найпопулярнішою країною у світі, до якої приїхало 86,8 мільйонів мандрівників. Далі за нею у рейтингу Іспанія та США, які прийняли по 81 млн та 77 млн туристів відповідно [60].

Цифри світового банку збігаються і з даними Держстату за 2017 р., який зафіксував, що порівняно з 2016-м іноземних туристів побільшало майже на мільйон – з 13,3 млн до 14,2 млн. Щоправда, підрахувати реальну кількість іноземців, які приїздили до України як туристи, досить складно. У нас все ще залишається радянський принцип підрахунку, який виходить з даних Держприкордонслужби про перетин кордону іноземними громадянами. Тобто є велика кількість тих, хто побував в Україні транзитом, або тих, хто приїздить за певними товарами. У сусідній Польщі інший принцип – там всі готелі, хостели тощо звітуються про кількість іноземних відвідувачів, які провели в номерах хоча б одну ніч. Це, звісно, дає змогу говорити про більш точну статистику.

Традиційно лідерами за відвідуванням України є прикордонні країни – Молдова (4,4 млн за 2018 р.), Білорусь (2,6 млн), Росія (1,5 млн), Польща (1 млн), Угорщина (915 тис.), Румунія (740 тис.). Але тут потрібно розуміти, що ці дані опираються на кількість перетинів кордону, коли буває й таке, коли одну й ту ж людину фіксують на кордоні декілька разів. Особливо це показово на прикладі Молдови, населення якої станом на 2017 р. складає 3,5 мільйони людей. Тобто велика кількість туристів з прикордонних країн – не обов'язково є показником туристичної привабливості.

Але у звіті Мінекономрозвитку показова інша туристична тенденція за минулий рік: відвідування України громадянами з не прикордонних країн

значно зросло. Зокрема з Великобританії – на 47,3%, Китаю на 38,8%, Литви на 23,4%, Ізраїлю на 21,7%, США на 19,7%, Чехії на 16,0%, Італії на 15,4%, Німеччини на 13,3%, Франції на 9,2%, Болгарії на 7,9%. У Мінекономрозвитку такі зміни пояснюють активізацією просування України на міжнародному туристичному ринку, двостороннім співробітництвом, візовою лібералізацією, збільшенням пропозицій прямого та дешевого авіасполучення.

За підсумками 2018 р. сукупні надходження туристичного збору та податкових платежів з туристичної галузі зросли на 20,7% – до 4,2 млрд. грн. Це – загальні витрати на туризм як іноземних мандрівників, так і громадян, які відпочивали в Україні. Сюди включено і надходження туристичного збору, які теж зросли на 29,2% і склавши 90,7 млн.грн.

Найбільш відвідуваним місцем серед іноземних туристів є Карпати, а також Київ, Львів, Одеса, Чернігів. Так іноземців, які приїждять в Україну як туристи, передусім цікавить гастрономічний туризм, а на другому-третьому місці для них – визначні місця та розваги, хоча звісно, свою роль тут відіграють унікальні особливості кожного регіону, куди приїждять іноземні мандрівники.

А от початок туристичний сезону 2019 р. виявився дещо несподіваним для в'їзного туризму. Представники готелів стверджують, що січень-лютий були дуже слабкими за туристичним потоком іноземних відвідувачів. Ті хто планував відвідувати та бронював раніше – відмовлялися, проте зараз ситуація вже краща.

Про те, що Україна стає все популярнішою серед іноземних відвідувачів свідчить і те, що CNN, одна з найвідоміших телекомпаній світу, склала окремий рейтинг з топ-11 туристичних міст України. До нього ввійшли Львів, Чернівці, Умань, Київ, Переяслав-Хмельницький, Харків, Чернігів, Одеса, Ужгород та Кам'янець-Подільський. В Україні є багато прекрасних місць з великою кількістю туристичних заходів. І хоча відвідування деяких регіонів рекомендується уникати через ООС, проте велика частина країни відкрита для турбізнесу. Жваві міста, стародавні замки, приголомшлива сільська

місцевість, різноманітність ландшафтів та гостинність – все це робить Україну особливим місцем, незалежно від її проблем йдеться в рейтингу. У Києві рекомендується відвідати два об'єкти Світової спадщини ЮНЕСКО – Києво-Печерську Лавру (Монастир печер) і Софійський собор, а також Андріївський узвіз і Будинок з химерами. Львів називають “культурною столицею України з найбільш приголомшливою архітектурою в країні”, а Чернівці – “перлиною Західної України” і “Маленьким Віднем” (див. Табл. 2.2).

Водночас маємо зазначити, що є експерти, які стверджують, що питання впливу туризму на навколишнє середовище, а також пропозиції щодо вирішення пов'язаних з цим проблем не мають бути прерогативою місцевих органів, оскільки мають планетарний масштаб.

Таблиця 2.2

Статистика найвідвідуваніших пам'яток України на UA.IGotoWorld за 2019 рік [61].

Рейтинг по областях	Рейтинг по областях
1. Одеська - 7,59 %	14. Вінницька - 3,83 %
2. Закарпатська - 7,06 %	15. Полтавська - 3,7 %
3. Львівська - 6,52 %	16. Миколаївська - 3,67 %
4. Київська - 6,2 %	17. Рівненська - 3,61 %
5. Дніпропетровська - 5,82 %	18. Чернівецька - 3,49 %
6. Херсонська - 5,2 %	19. Чернігівська - 3,46 %
7. Івано-Франківська - 4,99 %	20. Сумська - 2,44 %
8. Хмельницька - 4,81 %	21. Волинська - 2,34 %
9. Запорізька - 4,27 %	22. Кіровоградська - 2,24 %
10. Тернопільська - 4,1 %	23. Донецька - 2,22 %
11. Черкаська - 4,03 %	24. Луганська - 0,53 %
12. Житомирська - 3,86 %	25. Крим - 0,17 %
13. Харківська - 3,85 %	

Міжнародне визнання пам'ятки пам'ятником світової спадщини ЮНЕСКО (структура ООН, яка відає питаннями освіти, науки і культури), безумовно, допомагає. Однак у світі є достатньо прикладів того, як визнана ЮНЕСКО та чи інша пам'ятка господарюючим суб'єктом чи органами

державної влади, за для збільшення доходів від її експлуатації, призводить до втрати світового охоронного статусу. Так головна визначна пам'ятка Великобританії Стоунхендж, названа Державним бюджетним комітетом Палати громад "національною ганьбою", оскільки фонду "Міленіум" було відмовлено у фінансовій підтримці, а суперечки щодо утримання та збереження об'єкта до сих пір тривають. Так початково оголошена вартість заглиблення основної дороги в тунель зросла удвічі.

На початку 2016 р. в ЗМІ України ширилася інформація, що Софійський собор у Києві може втратити статус об'єкту світової спадщини ЮНЕСКО. Причина в незаконній забудові на вул. Олеся Гончара, 17/23, споруда якої не має перевищувати 27 м., наразі її висота становить 38 м. Забудова центральної частини міста має свою певну висотну стелю. І виходити за її межі – це означає порушувати, так звану "блакитну лінію", що негативно позначатиметься на видовому розкритті Софійського собору з боку Лівого берега Дніпра і навіть в середині кварталів міста. У разі внесення Софії до чорного списку, згідно з правилами ЮНЕСКО, до реєстру всесвітньої спадщини не можна буде додати будь-які інші об'єкти, розташовані на території України [45].

Проте в компанії "Інвестиційно-будівельна група" (РК Fresco Sofia) заявили, що Національний заповідник "Софія Київська" не може бути виключений зі списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО через будівництва, що ведуться в буферній зоні. Там зазначили, що агітація, розгорнута проти РК Fresco Sofia, базувалася на тому, що Софію Київську виключать зі списку Світової спадщини ЮНЕСКО, оскільки будувати в буферній зоні не можна. Що, не є правдою: будувати тут можна, дотримуючись певних правил. Виключення того чи іншого об'єкта може статися у разі масштабного руйнування. Це ніяк не пов'язано з будівлями, зведеними у буферній зоні Софії Київської, як-от: готель "Хаятт", "Інтерконтиненталь" чи РК Fresco Sofia".

В компанії "Інвестиційно-будівельна група" вважають, що чутки про можливе виключення Софії зі списку Світової спадщини з'явилися в ході

рейдерської атаки на компанію. В публічному полі зацікавленими особами було висунуто дві необґрунтовані звинувачення, пов'язаних з Fresco Sofia. Перше – що будівництво призведе до підняття ґрунтових вод у Національному заповіднику "Софія Київська", що відразу підхопили ЗМІ, друге – що Софію Київську через будівництва в буферній зоні виключать зі списку Світової спадщини ЮНЕСКО. В результаті 8 липня 2020 р. стало відомо, що Київрада має намір зобов'язати забудовника ЖК Fresco Sofia зменшити висотність будівлі у відповідності з міжнародними вимогами (нібито цього вимагали в ЮНЕСКО під загрозою виключення Софії Київської зі списку Світової спадщини). У той же час, відомо, що висотність будівель в буферних зонах визначається "Правилами забудови міста Києва", погодженими ЮНЕСКО, і дозвільними висотність до 41 м (ПК Fresco Sofia - 35,8 м).

У свою чергу, ЮНЕСКО на 40-й сесії не побачила ніякої загрози Національному заповіднику "Софія Київська" зі сторони житлового комплексу Fresco Sofia на вулиці Гончара, 17-23), і відмовилося голосувати за резолюцію, що зобов'язує знизити поверховість будівлі за пропозицією української делегації [45].

За сто кілометрів від Львова знаходяться величні скелі. На них в часи Київської Русі та Пізнього Середньовіччя стояла фортеця Тустань – потужний оборонний та митний пункт. Одна з найбільш вражаючих пам'яток тогочасної архітектури унікальна гармонійним підходом до природи й архітектури.

По слідах на скелях було зрозуміло, що там мала бути якась дерев'яна конструкція. Пази в Тустані дозволяють відтворити не тільки план будівлі, а й висоту. Навіть Золоті Ворота в Києві залишили менше слідів, ніж Тустань. Коли по 4 тис. слідів були намальовані реконструкції, виявилось, що слідів забагато. Дослідники припустили, що було 5 різних періодів дерев'яної забудови і почали їх відтворювати. Після того як відтворили вигляд фортеці, постало друге питання – хто там жив і як. Тустань була оборонним об'єктом на кордоні Русі, митницею, бо через неї проходив соляний шлях,

адміністративним центром – в період розквіту Тустань контролювала третину переходів через Карпати.

У 1994 році Кабінет Міністрів України створив Державний історико-культурний заповідник "Тустань", керівництво якого для того, щоб показати життя фортеці започаткувало фестиваль "Ту Стань", який став щорічним. Зараз на нього приїжджає в середньому 10 тисяч людей на три дні. Стрімко пішли туристи на початку було 20-30 тисяч відвідувачів на рік, а минулого року вже нарахували 150 тисяч людей.

ДІКЗ «Тустань» має на меті в межах долини Урича створити унікальну екосистему "Велику Тустань", яка буде розвиватися стало – тобто вгору і без шкоди для нащадків. Екосистемний підхід передбачає, що заповідник не може жити ізольовано і наголос робиться на партнерстві держави (в особі заповідника), громади й бізнесу.

ДІКЗ «Тустань» намагався працювати з мешканцями села Урич від самого початку фестивалю. Для них пропонувалося варити вареники, приймати на ночівлю в хатах гостей. В рамках грантової програми ДІКЗ «Тустань» намагався відновити ремесла. Привозили майстрів, які вчили місцевих жителів гончарству, ткацтву й бондарству. Так гуцули добре відомі в Україні, а про бойків і їхні традиції – мало хто чув. Але разом із проектом закінчилася й ініціатива. ДІКЗ «Тустань» намагалися відновити традиції. В першу чергу на Різдвяні свята. Але чомусь коли це було заборонено за Радянського Союзу, люди підтримували свої традиції. А тепер в селах інтерес людей до традицій згасає.

У 2010 р. розпочалося незаконне будівництво кількоповерхового готелю у підніжжі фортеці і взаповіднику могли просто втратити середовище. ДІКЗ «Тустань» зупинили будівництво виключно правовими методами, суди тривали п'ять років, доки не було знесено фундамент. Це тяглося так довго через те, що у державі нині немає дієвих механізмів впливати на такі ситуації.

У 2011 р. реставрували бойківську хату і зробили там культурний центр для села "Хата у Глибокім". На місцевому рівні ДІКЗ «Тустань» займаються

просвітництвом це постійна робота з громадою. Потік туристів невпинно росте, якщо в день приїжджатиме нехай 1500 людей, принаймні 500 із них в обід захочуть їсти. Жодна хата в селі не нагодує стільки людей. Окрім того, потрібний паркінг. Бо кожного фестивалю стається транспортний колапс.

Тустань – це спадщина для людей. Це вже не радянське уявлення, що музей має зберігати й все. Спадщина має працювати для людей. А для цього має бути інфраструктура навколо неї. Люди мають мати, куди сходити в туалет, поїсти й припаркувати машину. Зміна парадигми полягає в розумінні, що інфраструктура потрібна не менше, ніж збереження. І найбільший виклик – збалансувати все це.

Тож понад рік працівники заповідника спілкувалися із власниками ділянок під заповідником. І виробили єдине бачення того, як має виглядати дестинація. Головна ідея була в тому, щоб не було хаотичної забудови, як це колись сталося зі Славським, зійшлися на сучасній, негабаритний, нейтральній архітектурі. 2019 р. прибрали незаконну хаотичну вуличну торгівлю з території Заповідника, створили поруч зону фудкорту, хаб, де місцеві підприємці в сучасних спорудах продають сувеніри, надають послуги харчування тощо. Це був ривок з точки зору інфраструктури. Нарешті прокладено асфальт і проведено струм до заповідника, тут працюють місцеві люди, підприємці. Із заповідником це історія швидше про спільну інфраструктуру. Наприклад, електрика – це страшенно дорого. Це спільна річ, яку заповідник самостійно невідомо б скільки робив.

Зі свого боку заповідник розробляє типові проекти для підприємців, щоб усі будівлі підтримували традиційний характер місцевої дерев'яної архітектури. Правила забудови – це про обмеження, але їх недостатньо, щоб зберегти загальний стиль. Наприклад підприємець хоче дах перекрити заповідник допоможе підібрати колір, матеріал. Хоче ресторанчик поставити - запропонує типовий проєкт бойківської хати-ресторанчика.

Багато людей мріють про відновлення фортеці. Питання в тому, що ми можемо і як відтворити. В заповіднику орієнтуються на принципи UNESCO.

А вони не передбачають відтворення старого, особливо якщо є бодай якийсь ступінь гіпотетичності.

ДІКЗ «Тустань» має дуже точну версія реконструкції дерев'яної наскельної фортеці, але все одно вона авторська, а не історична. До того ж відтворюючи, наприклад, п'ятий період, доведеться закрити всі попередні. Споруджуючи за сучасними ДБН, це точно не вийде відтворена фортеця. Це буде щось зовсім інакше, несправжній замок, "Діснейленд". Люди їдуть за справжнім, щоб торкнутися історії.

Команді Тустані разом з друзями, партнерами та однодумцями вдалося застосувати новітні технології, створити масштабний фестиваль, яскраві музеї і туристичну інфраструктуру навколо культурної спадщини Тустані й Урича.

Екосистемний підхід передбачає, що все робитиметься стейкхолдерами разом. Тустань – це про безпечний простір, про лицарство, про час, коли князь починав битву попереду війська, про поняття честі, гідності. Це про час коли Галицька Русь була великою й сильною державою з високою культурою. Ну і найголовніше – це велика мета. Для ДІКЗ «Тустань» ця мета – сталий розвиток на основі спадщини. Звучить абстрактно, але це дуже вимірювані речі і це є стала екосистема [66].

Загальносвітовий рух, який пропагує планомірний розвиток туризму, розпочався у 1980-х рр. Проте рішення міжнародних конференцій носять в основному рекомендаційний характер – обов'язковий контроль залишається прерогативою національних урядів. Так Коста-Ріка може служити зразком країни, що розвивається зі стрімко зростаючим туристичним ринком, яка усвідомлено проводить політику планомірного розвитку, вручаючи туристичним компаніям, які організують екскурсії по країні, дипломи за внесок в сталий розвиток туризму.

Створення національних парків з метою збереження природних ландшафтних зон для туризму не є сучасною ознакою. Ще в 1872 р. в Сполучених Штатах Америки був заснований перший Національний парк "Йеллоустон", а організація першого в Європі Національного парку "Абіско"

в Швеції датується 1909-м р. Ідея створення цих парків полягала в тому, щоб відвідувачі дбайливо ставилися до природи, якою вони прийшли помилуватися. Нововведенням можна назвати стабільний розвиток, хоча сама концепція з'явилася давно. Світовий союз з охорони (IUCN) назвав більш 68 тис. районів, що знаходяться під захистом, загальна територія яких становить 5,7 млн кв. миль, а це близько 10% планети. Так як стабільний розвиток з кожним роком стає все більш актуальним, територія охоронних зон розширюється [62, 438].

Нині стало повальним заливка на популярні сайти мережі Інтернет коротких роликів, на якому наприклад показано, як чорний ведмідь, сидячи за одним столом з людьми біля озера Deer Creek в Меріленді, їсть сендвічі з арахісовим маслом [9]. Чи те, як в одному з національних заповідників Мексики туристки випадково зустрілися з чорним ведмедем, який підійшов до них, став на задні лапи, а туристка у цей час дістає свій телефон і робить кілька селфі із звіром. Після чого той повертається до лісу [36].

Натомість зоологи зазначають, що годування диких тварин в США заборонено на законодавчому рівні, а такі історії часто закінчуються нападом ведмедя на людей, після чого тварину вбивають. Цей звір тільки здається милим і добрим, але варто йому втратити страх до людей – і все може змінитися. Не потрібно годувати диких тварин, краще залишити їх у спокої.

Останнім часом з боку екологів лунає все більше критики в бік екотуризму, особливо його розвитку на територіях природно-заповідного фонду. Багато фахівців в галузі охорони природи і заповідної справи схиляються до думки, що будь-який вплив туризму, в тому числі і екотуризму, є негативним для дикої природи. Це полягає в витоптуванні рослинності, небезпеки виникнення пожеж, факторі занепокоєння для диких тварин, забрудненні водних джерел, засмічуванні території, вандалізмі тощо. Тому вважається, що заповідники взагалі не можна рекламувати в цілях екотуризму.

Багато країн, де місцева влада, як правило, має добрі наміри, у разі якщо ставить комерційні інтереси вище естетичних, може завдати непоправної

шкоди навколишньому середовищу. Наприклад, коли в 1960-х роках Іспанія відчувала різкий підйом туристичного ринку, контроль над його стрімким розвитком не здійснювався. В результаті надмірна забудова східного узбережжя, а також Балеарських і Канарських островів, мала дуже негативні наслідки. Безпечність відносно до забруднення навколишнього середовища також може обернутись крахом туристичного бізнесу, як це було у випадку з популярним іспанським курортом Салоу, коли в 1989 р виникла паніка через брак питної води. Масове небажання західноєвропейських туристів їхати в Іспанію в 1980-х і 1990-х роках (в якійсь мірі врівноважене припливом туристів зі східної Європи і Росії) стало причиною перегляду політики і встановлення набагато більш жорсткого контролю над спекулятивним розвитком туризму.

Гарним прикладом можуть бути Балеарські острови, парламент яких в 1991 р. прийняв закон за яким визначив великі ділянки земель Мальорки, Ібіци і Формінтери зонами, обмеженими для подальшого розвитку. Для того, щоб надалі залучити туристів, на Мальорці було дозволено будувати тільки чотири- і п'ятизіркові готелі з прилеглою територією не менше 120 кв. м на одного туриста. Для отримання дозволу на будівництво нових готелів забудовники мусіли викупити і знести старі готелі нижчого класу.

Державний контроль необхідний і на місцевому рівні. Здійснюється він для того, щоб забезпечувати привабливий зовнішній вигляд новобудов, підтримувати в хорошому стані наявні будівлі, вчасно проводити їх реставрацію. Культурна спадщина є великою цінністю, і не лише для цілей розвитку туризму. Вона є фундаментом суспільного устрою, і нація, якій дісталася багата спадщина, мусить піклуватися про її збереження, оскільки навіть одна втрачена будівля стає непоправною втратою для її культури. Європа приваблює туристів своїми традиціями і ландшафтами, і якщо не піклуватися про підтримку пам'яток в хорошому стані, важко буде утримати туристів.

Водночас простежується певна контрверсійність в природоохоронній діяльності, щоб вона мала загальнонаціональний характер потрібно просувати ідею дружнього ставлення до природи. Найкраще це робити показуючи безпосередньо дике життя, проте невдовзі помічається, що дике життя зазнає шкідливого впливу з боку тих, для кого демонструється. Так вже в ХІХ в. в Великобританії почали замислюватися про негативну дію туризму на навколишнє середовище. Після прийняття Закону "Про національні парки" 37 районам був наданий статус "Зон неповторної природної краси", який забороняє ведення на їх території підприємницької діяльності. Директива ЄС "Про дику природу і природне середовище" надає особливий захист зонам, які в 2000 р. отримали статус Спеціальних зон під охороною. Уряд Сполученого Королівства усвідомлює загрозу, яку справляє розвиток туризму і взагалі проведення дозвілля для цих вразливих зон, і намагається контролювати ці процеси. Проте поруч існують елітарні гольф-клуби, виділяються нові землі для будівництва доріг і приватного житла тощо.

Турбота про навколишнє середовище не нова, її ще тисячу років тому проявляли дворяни, коли забороняли селянам заходити в ліси, полювати там і збирати ягоди чи гриби. Багатих людей, які хочуть усамітнітися на лоні природи дратують інші відпочивальники і тут виникає спокуса заборонити перебувати там будь-кому, і краще під гаслом турботи про навколишнє середовище.

В Україні ці диспропорції особливо чітко проглядаються. Так поруч з національними парками існують приватні мисливські угіддя, де полювання тривають протягом року, в Карпатах та на Поліссі йде тотальна вирубка дерев, видобувають варварським способом бурштин і масово виловлюють рибу в природоохоронних водоймах. В таблиці 2.3 подана чільна вісімка національних парків з аспекту їх туристичного використання.

У 2016 р. онлайн-видання AgroPortal.ua з метою популяризації внутрішнього зеленого туризму започаткувало конкурс «Неймовірні села України», що зробило промоцію сотням неймовірним локаціям, які стали улюбленими для багатьох туристів.

Таблиця 2.3

Національні природні парки (НПП) України

№	Назва НПП	Туристична характеристика (опис)
1	Подільські Товтри	Це найбільший національний парк. У 2008 р. він увійшов до сімки природних див України, а з 2017 р. став частиною світової спадщини ЮНЕСКО. Туристичні атракти: Бакотська затока, Смотрицький каньйон, Івахновецькі та Вербецькі Товтри, печера Атлантида.
2	"Синевир"	Озеро Синевир справедливо вважається візитівкою національного парку. Це місце дуже популярне серед екстрасенсів, цілителів і мольфарів, які впевнені в його позитивній енергетиці. Серед атрактів центр реабілітації бурих ведмедів, який розміщується поруч.
3	Олешківські піски	Пустеля займає величезну площу – 162 тис. га в 30 км від м. Херсон. Тут туристи зможуть побачити бархани й оази. Ідеальний час для поїздки сюди – весна й осінь, коли пісок не дуже гарячий, влітку потрібно мати закриті взуття, адже пісок може прогріватися до 75 градусів.
4	Шацькі озера	Чудове місце для відпочинку на природі біля чистої води в оточенні хвойного лісу. Загалом на волинському курорті понад 30 водойм, серед яких Світязь, найбільше і найглибше озеро природного походження в Україні.
5	Тузлівські лимани	Знаходяться в Одеській області й відомі як місце зимівлі, гніздування і зупинки численних водно-болотних птахів. Поруч морський курорт Росейка.
6	Дністровський каньйон і водоспади	Загальна протяжність Дністровського каньйону становить понад 250 кілометрів – це один з найдовших каньйонів у Європі. Одна з головних визначних пам'яток парку – місто Заліщики, найбільший рівнинний водоспад України – Джуринський.
7	Джарилгацький	Джарилгач – незаселений острів у Херсонській області в Чорному морі. З атрактів спостереження за дельфінами, дикими оленями і ланями. Багато з тутешніх рослин є унікальними та ростуть тільки на Джарилгачі.
8	"Святі Гори"	Цей національний парк розкинувся в північній частині Донецької області. Тут височіють унікальні крейдяні гори, де росте багато реліктових рослин. Основу комплексу пам'яток заповідника становить Свято-Успенська Святогірська лавра, заснована в 13-14 століттях і розташована на скелястому березі річки Сіверський Донець.

Проте конкурс у 2018 р. трансформувався з популяризації зеленого туризму в популяризацію сталого управління і збереження екосистеми, біорізноманіття та адаптацію до змін клімату в рамках ведення сільського господарства.

Підтримує соціальну ініціативу AgroPortal.ua Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та асоціація «Український клуб аграрного бізнесу». Нині онлайн-видання AgroPortal.ua у партнерстві з Посольством Королівства Нідерландів в Україні оголосило про старт прийому заявок на V Загальноукраїнський конкурс «Неймовірні села України 2020». Форматом конкурсу став відбір неймовірних сіл, акцент на проєкт конкурсанта: розвиток сільських територій, охорона навколишнього середовища, управління відходами, відновлювальна енергетика, зелений туризм, реконструкція історико-культурної спадщини.

У сільській місцевості мешкає близько третини українців, але за останні два десятиліття селян поменшало майже на чверть. Головна причина вимирання сіл – демографічна. Так середній вік сільського та міського населення кардинально не відрізняється, але в сільській місцевості ситуація дуже неоднорідна: що дрібніше село, то воно «старіше». Ще один чинник знелюднення та «старіння» сіл – трудова міграція. Виїзд людей із сільської місцевості нагромаджує соціально-економічні проблеми, які мають загострений характер. Цю ситуацію можна і треба змінювати. Тому питання щодо відродження українського села з кожним роком набирає все більшої актуальності.

Таким чином Україні варто заглиблюватися у розвиток сільських територій, а не зупинятися виключно на розвитку сільського господарства на селі. Інфраструктура, медицина, освіта у сільській місцевості у більшості регіонів бажає кращого, подекуди відсутня повністю. Саме через нерозвинену соціальну сферу молодь не бажає повертатися до села. Не буде молоді на селі — не буде і майбутнього в українського села. Такі проєкти, як «Неймовірні села України» демонструють, що окремі громади вже діють: відновлюють

інфраструктуру, турбуються про біорізноманіття, екологію, розвивають зелений туризм. Самотужки зробити це складно, тому подібні проекти надважливі, адже за часи існування конкурсу його партнери допомогли втілити проекти у селах і з благоустрою, і з утилізації відходів, і з формуванням кооперативів. За перемогу у конкурсі громада села отримає 100 тис.грн на реалізацію бізнес-проекту від головного партнера – Посольства Королівства Нідерландів в Україні [24].

Конкурс сприяє розвитку сільських територій, регіональної економіки і самоврядування, адже учасники виходять на національний та глобальний рівні не лише з проблемами, але й пропонують шляхи їх вирішення. Учасники конкурсу і спостерігачі вивіряють з експертами вектори розвитку, надихаються успіхами та новими ідеями, знаходять партнерів та однодумців. Конкурс пропагує стале управління природними ресурсами, збереження екосистеми і біорізноманіття. Зміни клімату та економічні коливання потребують від сільських громад нових знань, щоб ефективно адаптуватись та впроваджувати сталі, ощадливі та кругові принципи ведення сільського господарства та землекористування. Впевнений, що дискусія в рамках цього проекту підштовхне громади до зміни внутрішньої політики сіл і сприятиме зміцненню співпраці з підприємствами, які ведуть свою роботу на їх територіях.

За період карантину містяни активно потяглися в село. Мальовнича природа та свіже повітря стали спасінням від стресів. Як видається розвиток сільських територій в Україні має займати місце серед топ-3 завдань Уряду на найближчий час.

Розвиток сільських територій має включати в себе механізми підтримки розвитку несільськогосподарського підприємництва на селі, включаючи зелений туризм, готельний, ресторанний бізнес та малі потужності з переробки сільгосппродукції, а також розвиток відповідної соціальної та транспортної інфраструктури. Одним з головних факторів успіху розвитку сільських територій в Україні є розвиток підприємницьких ініціатив та МСБ на селі [24].

Висновки до розділу 2

Досвід розвинених країн, де зелений туризм успішно функціонує вже десятки років, свідчить про те, що для його розвитку потрібно створити належну нормативно-правову базу, яка б сприяла залученню до цього процесу підприємливих людей. Такий підхід дасть змогу виявити мільйони умільців, спонукатиме їх до ефективного господарювання на своїх садибах, створення затишку та належного рівня послуг.

Сільський зелений туризм може стати візитівкою України на світовому туристичному ринку за умови розвитку її історичного та природного потенціалу. Разом із тим, мусимо мати на вазі, що основний споживач послуг зеленого сільського туризму це особа яка не женеться за максимальними зручностями, усвідомлюючи те, що їх організація неминуче завдасть шкоди природному середовищу, що наперед має визначити невелику ціну послуги. За успішної реалізації проектів розвитку зеленого туризму можна очікувати таких результатів:

- створення в суміжних галузях національної економіки нових робочих місць;
- активізація підприємницької діяльності та ріст надходжень у бюджет;
- стимулювання притоку своїх та іноземних туристів у сільські регіони;
- розвиток супутніх (інформаційних, фінансових, побутових тощо) послуг;
- виділення з бюджетів ОТГ коштів для ремонту та реконструкції доріг, облаштування їх паркінгами тощо.

Разом із тим, розвиток сільського зеленого туризму в регіонах України потребує значної підтримки на державному та регіональному рівнях.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНОГО ЕКОТУРИЗМУ В ЗАГРОЗ ПАНДЕМІЙ ВІРУСНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

3.1 Вектори вирішення проблем розвитку екотуризму в Україні

Як зазначалося в розділі 2 розвиток екотуризму в Україні пов'язаний з низкою проблем, які супроводжують його від часу коли вітчизняні підприємці пов'язали свою доцільну діяльність з цим видом організації дозвілля. Власне кажучи, від успішного вирішення проблем, які носять екологічний, соціальний та економічний характер, залежить, чи відповідатимуть вищевказані види туризму статусу екологічних та розвиватимуться належним чином в контексті загального сталого розвитку, чи, навпаки, залишаться одним з видів туристичних послуг, які, хоч і не так помітно, як промисловість, але завдають шкоду навколишньому середовищу.

Основними проблемами співіснування туристичної діяльності з навколишнім середовищем є:

- визначення пріоритетних територій розвитку;
- розрахунок антропогенного навантаження на природні території;
- планування туристичної діяльності на природних територіях;
- облаштування туристичних стежин, кемпінгів тощо;
- регулювання туристичної діяльності в межах природно-заповідного фонду;
- екологічна освіта та виховання подорожуючих;
- переробка і видалення з природних територій відходів, пов'язаних з діяльністю туристичного сектору.

З цією метою в сфері економіки природокористування необхідно провести ряд організаційних заходів, а саме:

- розробити нормативно-технічні і правові документи, які б регламентували природоохоронні затрати, необхідні для відвернення

негативного впливу на екологічний стан в зонах рекреаційного природокористування [5];

- встановити більш жорсткі нормативи викидів шкідливих речовин транспортними засобами, промисловими та комунальними об'єктами, які знаходяться на рекреаційних територіях і поблизу них та ввести систему заходів економічного моніторингу за їх впливом на навколишнє середовище;

- виконати економічне обґрунтування усіх затрат на природоохоронні заходи із окресленням джерел фінансування;

- розпочати практику будівництва та введення в дію заводів з комплексної переробки сміття на екологічних засадах.

Так на інвестиційному порталі запорізької області серед 45 інвестиційних проектів лише два безпосередньо стосуються розвитку туризму. Ще три проекти з організації комплексного сортування та переробки твердих побутових відходів.

Так проектом створення етнопростору «Балково» передбачається надання послуг в сфері сільського зеленого туризму населенню та гостям району. Метою Проекту є популяризація та розвиток сільського зеленого туризму району шляхом створення конкурентоспроможної Садиби «Балково». Також Проектом передбачається створення відпочинкових місць, парковок автомобільного транспорту, організація торгівлі. Відстань від районного центру-35 км, від обласного центру - 135 км. Для створення Садиби планується використати будівлю колишнього ФАПу (фельдшерсько-акушерського пункту), який є комунальною власністю Балківської сільської ради, та земельну ділянку площею 0,4 га, на даний час земельна ділянка не використовується. На території відсутні промислові будівлі, поблизу знаходиться мальовничий берег річки Бегим-Чокрак, що створює умови для повноцінного відпочинку. Комунальна інфраструктура в наявності. Будівля ФАПу потребує капітального ремонту, реконструкції покрівлі, облаштування внутрішніх приміщень.

Інший проект це будівництво пивоварні зі створенням туристично-рекреаційної зони. Проектом передбачається створення туристичного-розважального комплексу на березі ставка та будівництво на прилеглій території пивоварні з запровадженням екскурсій для ознайомлення з технологічним процесом пивоваріння, включаючи дегустацію. В результаті впровадження проекту буде створено туристично-привабливу зону, яка підвищить престиж регіону, дозволить збільшити туристичні потоки, сприятиме відродженню і розвитку місцевих народних звичаїв, промислів, забезпечить створення нових робочих місць, розвиток малого та середнього бізнесу, що призведе до наповнення місцевого бюджету.

В комплекс входитимуть:

- ставок, в якому можливо розводити різні види риб та рибалити;
- пивоварня з пивним пабом; кав'ярня;
- котеджі для відпочинку;
- зони відпочинку (дитячі та спортивні майданчики);
- пляжна зона;
- ігрові майданчики;
- павільйони з продажу виробів місцевих умільців;
- облаштування живого куточка.

Земельна ділянка розташована на території Жовтневої сільської ради Токмацького району Запорізької області (площа земельної ділянки біля ставка до 150 (га), площа ставка (водного дзеркала) - 50 га (землі водного фонду). На території районі відсутні заводи, а безробітних близько 50 % від працездатного населення. Проектом передбачається організація екскурсій на пивоварню, під час яких туристи та мешканці району матимуть змогу познайомитися з усіма циклами виробництва пива та замовити дегустацію. На території туристичної зони можливо також організувати кінні прогулянки, живий куточок із свійськими тваринами, риболовлю, екскурсії до СОК «Жовтневий», з метою ознайомлення з процесом вироблення сирів, та їх

дегустації. Дана зона стане привабливим місцем відпочинку і культурного розвитку як для туристів, жителів району, області, всієї України, незалежно від віку, сімейного стану, посади.

З переліку державних інвестиційних проєктів на сайті <https://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=854a0a66-60cc-4897-81df-acd4e098a1a0&tag=PerelikDerzhavnikhInvestitsiinihProektiv> немає жодного який би стосувався розвитку рекреаційно-туристичної сфери. Тому й не дивно, що таких проєктів немає в більшості областей, а в Тернопільській виділена лише одна земельна ділянка в Шумському районі, яка хоч і має позицію «Brownfield», проте практично не забезпечена інфраструктурою.

Поряд із перевагами в соціальній сфері, якими характеризується розвиток екологічних видів туризму (створення нових робочих місць і збільшення доходів населення, забезпечення місцевому населенню доступу до якісних товарів та послуг, що створюються в рамках розвитку туризму, відродження культурних традицій та народних ремесел, оздоровлення суспільства, його психічне відновлення, підвищення освітнього і культурного рівня суспільства, духовного збагачення народу тощо), слід вказати наступні недоліки: завжди існує небезпека культурного конфлікту між туристами та місцевим населенням, відвідування певних територій туристами з різних регіонів сприяє розповсюдженню хвороб та негативних соціальних явищ, залучення великої кількості туристів до культурних, архітектурних, історичних пам'яток може завдати їм непоправної шкоди.

Таким чином, якщо організатори, місцеві громади, туристи бажають зберегти за туризмом статус сталого, потрібно розробити низку заходів з уникнення подібних проблем:

- пропагувати серед туристів і місцевого населення ідею рівності всіх культур та права на існування кожної з них;
- турфірмам пропонувати подорожуючим ознайомитись з інформацією про культуру, традиції, рекомендовані способи поведінки на місці відпочинку

(ці заходи актуальні не лише для туристів, що їдуть в азійські чи африканські країни, але й для подорожуючих в різні регіони України);

- серед населення пропагувати ідею відродження місцевих ремесел, традицій, плекати гордість за культуру рідного краю;

- залучати місцевих жителів до туристичного бізнесу в рамках діючих фермерських господарств;

- зареєструвати пам'ятки, що мають історичну, культурну, пізнавальну цінність, та взяти їх під державну чи місцеву охорону (це практикується в Україні, але не достатньою мірою);

- кошти від туризму мають надходити до місцевих бюджетів;

- надавати місцевому населенню право самим вирішувати, що пропонувати туристам та як подавати свою культуру із зазначенням в засобах реклами вказаної особливості.

Розвиток екологічних видів туризму в Україні ускладнюється також проблемами економічного характеру, які, в основному, зводяться до відсутності коштів та пошуку їх джерел. Оскільки індустрія туризму комплексне явище, то і вирішення проблем його розвитку має нести комплексний характер. Насамперед необхідно створити умови формування платоспроможного попиту на регіональні туристичні послуги. Як видається в самій оцінці нинішньої ситуації закладена вада; оскільки українські туристи не можуть виїхати на відпочинок закордон вони змушені будуть погодитися на те, що для них запропонує український турбізнес. Звичайно бізнесмени які не один рік працюють усвідомлюють, що ситуація з коронавірусними обмеженнями може вмиль докорінно змінитися і вкладати кошти з розрахунку на тривалий карантин недоцільно. Тут має мати місце стратегічний розрахунок на отримання середньостатистичної для України норми прибутку.

Шляхами вирішення цих проблем бачиться залучення до туристичної сфери малого і середнього бізнесу, а також крупних вітчизняних та зарубіжних інвесторів, які разом створять той симбіоз, що принесе користь стейкхолдерам всілому. В зв'язку з цим необхідно провести низку заохочувальних заходів,

як-то: введення низки пільгових податків, зміну форм власності підприємств, задіяних в туристичному секторі, пільгове інформаційне забезпечення тощо.

Голова туристичного управління Ірландії, колишній головний операційний директор Ryanair М.Коулі, влітку 2020 р. пішов у відставку після туристичної поїздки в Італію всупереч пораді уряду уникати несуттєвих поїздок за кордон.

Італія – одна з 10 країн в зеленому списку Ірландії і туристи, які прибувають звідти не мусять проходити 14-денний карантин, який поширюється на мандрівників з інших держав. Однак людям рекомендується відпочивати всередині країни, щоб підтримати сильно постраждалий туристичний сектор, а Failte Ireland (агентство з розвитку туризму Ірландії), виділяє додаткові кошти на розвиток внутрішнього туризму. У заяві М.Коулі йдеться, що він вирішив піти у відставку, тому що не хотів, аби це питання відволікало Failte Ireland від роботи з відновлення ірландської туристичної індустрії. Міністр туризму К.Мартін зазначила, що вона була розчарована, дізнавшись, що М.Коулі відпочивав в Італії [66].

Така реакція на вчинки державних службовців свідчить про турботу за національні інтереси країни і на наше переконання так мають діяти чиновники у всіх країнах і не лише в умовах пандемії, що значно посилить співпрацю органів державної влади, туристичного бізнесу та стейкхолдерів.

3.2 Напрямки співпраці державного і приватного секторів в інтересах стабільного розвитку туризму

Здійснення контролю над плануванням, як на центральному, так і на регіональному рівнях, необхідно для уникнення конфлікту інтересів державного і приватного секторів. Приватні підприємства, якщо їх не обмежувати, прагнуть отримати максимальний прибуток за мінімальний період часу, а це досягається зосередженням підприємницьких зусиль в місцях популярних пам'яток і напрямків. Вкладати кошти в розвиток нових не так вигідно. Авіалінії вважають більш прибутковим фокусуватися на найбільш

експлуатованих напрямках, а готелі на популярних курортах – будувати великі і відносно дешевші будівлі.

Туроператори і в якійсь мірі турагенти мають величезний потенціал у формуванні ринку туристичних напрямків, так як впливають на вибір клієнтів щодо того, куди поїхати і чим зайнятися. Оператори можуть створювати і припиняти існування напрямків, приймаючи рішення, які часто межують з технікою "різкого скорочення і остаточного припинення". Стабільний розвиток передбачає співпрацю операторів, перевізників та представників роздрібного бізнесу, яке гарантує, що цей розвиток здійснюється не заради швидкої наживи, а розрахований на довгострокові інтереси місцевого населення.

Це ні в якій мірі не є засудженням індустрії в цілому. На кожен велику компанію, яка користується своїм становищем на ринку, доводиться низка інших, які усвідомлюють відповідальність за долю своїх напрямків. Багато туристичних та авіа-компаній активно шукають прогалини ринку – незаймані куточки, де розвиток туризму буде з радістю зустрінутий місцевим населенням, або де можна зосередитися на наданні високоякісних послуг.

На відміну від розглянутих вище невдач в освоєнні нових територій, творці "Діснейленду" в Орландо досягли непоганих результатів із захисту вразливого навколишнього середовища. Обране в центральній Флориді місце було в основному всіяне чагарником і собою становило дотаційний регіон. Корпорація "Дісней" заздалегідь передбачила той величезний вплив, який парк неминуче мав справити на економіку штату, включаючи будівництво нової мережі доріг та аеропорту. Чітко були визначені межі, охоронних об'єктів, що знаходяться на пристойній відстані від парку і міст, які мали розростися, а сам парк став моделлю зразкової архітектурної розробки.

Берегова лінія Об'єднаних Арабських Еміратів може бути ще одним позитивним прикладом стабільного розвитку туризму. Зокрема Дубай вклав величезні кошти (аж до створення штучних островів недалеко від берега) для залучення туристів в регіон, який до цього розвивався дуже слабо, а питанням

екології не приділялося особливої уваги. Авіалінії (в тому числі і Дубайська) сприяють цьому розвитку значним збільшенням кількості рейсів в регіон.

Дешеві авіалінії зазнають суворої критики через забруднене ними повітря, хоча в їх існуванні є свої плюси. Так співпрацюючи з спеціалізованими туроператорами і здійснюючи рейси в аеропорти локального значення, вони принесли процвітання в депресивні регіони, які раніше були майже недоступні для туристів. Туристична індустрія починає серйозніше ставитись до стабільного розвитку туризму, зміцнюється співробітництво державного і приватного секторів. Американські компанії, що функціонують по всьому світу демонструють прихильність до стабільності, що є відображенням активного економічного руху в країні.

Готельний сектор також демонструє відповідальний підхід, який, насамперед, викликаний бажанням зекономити на витратах. Політика зі зменшення витрат на хімчистку шляхом збільшення частоти зміни рушників послужила початком тактики збереження витрат, що одночасно приносить користь екології. Наприклад, деякі гавайські готелі для скорочення витрат води встановили регулятори напору на кранах вмивальників і душів. Навіть маленькі готелі проявляють ініціативу в Баті (Англія), надають 10-% знижку гостям, які прибули громадським транспортом. Публікація екологічного звіту, як частини щорічного звіту, в останні роки стала нормою для світової туристичної сфери.

До сих пір є скептицизм щодо того, яка ступінь впливу відповідального ставлення на зменшення загрози для навколишнього середовища. Багато підприємців, зіткнувшись зі складними умовами для торгівлі, які виникли після впровадження карантину у 2020 році, припиняють інвестувати в стабільний розвиток, і є підозра, що вклади багатьох з них обмежаться порожніми словами, якщо тільки концепція не буде збігатися з їх фінансовими інтересами, які ґрунтуються на споживчому попиті. Однак той факт, що близько 50% туристів, залюбки вносять в свої тури елементи екотуризму, дає підставу сподіватися на реалізацію концепції. І якщо 20 років тому було

сумнівно, що більшість туристів готові платити за, відпочинок більше, якщо він буде менш згубним для навколишнього середовища, то нині під тиском зміни клімату, загроз вірусних пандемій такі турпакети стають нормою на світовому ринку. Так те, що для більшості компаній почалося як маркетинговий прийом, пізніше переросло в щирий намір зберегти навколишнє середовище, так як лобіювання екологічних інтересів стає результативним, а усвідомлення проблеми широким загалом зростає.

Метою програми розвитку туризму і курортів має бути забезпечення охорони туристичних ресурсів області, їх раціональне використання, збереження та відновлення, забезпечення безпеки туризму, конституційних прав громадян на відпочинок та інших прав громадян, патріотичного виховання населення, удосконалення державної політики у сфері туризму і діяльності курортів, формування обласного туристичного продукту, конкурентоспроможного на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках, промоція, формування позитивного туристичного іміджу області, забезпечення зростання надходжень до бюджетів усіх рівнів, сприяння соціально-економічному розвитку області та зростанню якості життя населення.

Основними напрямками реалізації програми розвитку туризму і курортів є:

- реалізація політики держави у сфері туризму і діяльності курортів в регіоні;
- оптимізація системи управління сферою туризму і діяльністю курортів;
- забезпечення оптимального середовища сталого розвитку туризму в області;
- інноваційний підхід до управління конкурентоспроможністю обласного та районних туристичних продуктів;
- просвітницька діяльність та науково-освітнє забезпечення сталого розвитку туризму;

- забезпечення ефективного просування обласного туристичного продукту на міжнародному та внутрішньому туристичному ринках;

Подальший розвиток сфери туризму і діяльності курортів в областях України може бути реалізований через впровадження ефективного державного регулювання розвитку туризму і діяльності курортів, що передбачає суттєве вдосконалення регулятивної ролі держави в поєднанні з упровадженням європейської моделі державно-приватного партнерства на основі концепції локальної туристичної системи.

Підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері туризму і курортів, формування і впровадження ефективної моделі державного управління з метою узгодження та забезпечення захисту інтересів суб'єктів туристичної та курортної діяльності забезпечить впорядкування використання туристичних ресурсів; доступність туристичних послуг для всіх категорій населення; збереження та зростання кількості робочих місць; висока соціальна та екологічна ефективність; збільшення надходжень до місцевих бюджетів усіх рівнів.

Формування дієвої вертикалі влади та уніфікація органів управління сферою туризму та діяльності курортів, зокрема на районному та міському рівні. Проведення системи заходів щодо підвищення фахового рівня представників виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань розвитку туризму: конференцій, «круглих столів», навчальних поїздок з обміном передового досвіду тощо. В результаті має підвищитись ефективність управління галуззю на рівні районів, забезпечення координації дій управлінських структур.

Для забезпечення оптимального середовища сталого розвитку туризму в регіонах України управління інфраструктури та туризму ОДА та аналогічних служб в управлінні ОТГ мусять моніторити туристичні ресурси, формувати їх та вести відповідний облік. В результаті буде отримано забезпечення збереження та раціонального використання цінних туристичних ресурсів області, їх доступності для всіх категорій населення, формування

сприятливого туристичного іміджу, створення передумов для формування конкурентоспроможного локального туристичного продукту.

Формування та забезпечення належного функціонування обласних, міських та районних мереж туристично-екскурсійних маршрутів спричинить збільшення та впорядкування туристичних потоків, забезпечення безпеки туристів, збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Інформаційне облаштування, ознакування та маркування цінних туристичних ресурсів області, національної та регіональних мереж туристично-екскурсійних маршрутів шляхом встановлення вказівників, бігбордів, сіті-лайтів, лайто-боксів тощо сприятиме візуальній популяризації туристичних маршрутів області, збільшенню та впорядкуванню туристичних потоків.

Забезпечення інфраструктурного облаштування визначних об'єктів історико-культурної спадщини в складі національної та обласної мереж туристично-екскурсійних маршрутів призведе до збільшення та впорядкування туристичних потоків, підвищення рівня привабливості та пристосованості до потреб туризму об'єктів історико-культурної спадщини, створення передумов для формування конкурентоспроможного обласного туристичного продукту.

Забезпечення інфраструктурного облаштування визначних об'єктів природно-заповідного фонду в складі обласного та районних мереж туристично-екскурсійних маршрутів також збільшить та впорядкує туристичні потоки, підвищить рівень привабливості та пристосованості об'єктів природно-заповідного фонду, створить передумов для формування конкурентоспроможного обласного туристичного продукту.

Формування та забезпечення належного функціонування обласної мережі туристично-інформаційних центрів і пунктів, єдиної інформаційної системи з повним банком даних, зокрема про споживчі характеристики туристичних ресурсів. Розвиток кластерної системи туристичної галузі

сприятиме популяризації обласного туристичного продукту, шляхом покращення інформування населення.

Забезпечення безпеки відвідувачів, надання усіх видів допомоги, відповідності санітарно-гігієнічним вимогам на туристичних об'єктах та маршрутах створить передуми для формування конкурентоспроможного обласного туристичного продукту, збільшення та впорядкування туристичних потоків, збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, посилення безпеки туристів.

Створення умов для розвитку мереж доступних засобів тимчасового розміщення, зокрема молодіжних готелів (хостелів), осель зеленого туризму на територіях, прилеглих до національної та регіональних мереж туристично-екскурсійних маршрутів. Підтримка народних промислів, розвитку підприємництва. Залучення народних промислів до формування іміджу регіонів пришвидшить розвиток туристичної інфраструктури, диверсифікацію, раціональне використання туристичних ресурсів пов'язаних з організацією та діяльністю учасників з розвитку сільського зеленого туризму на території області, створення нових робочих місць, збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Створення сприятливих умов для залучення зовнішніх та внутрішніх інвестицій, грантів (зокрема, Європейського фонду розвитку українського села) для впровадження інвестиційних та інноваційних проектів, спрямованих на розвиток туристичної інфраструктури, підтримку середнього та малого підприємництва (зокрема в сільській місцевості) у сфері туризму і діяльності курортів, забезпечення їх промоції. Це потягло б збільшення обсягів інвестування, кількості робочих місць, надходжень до бюджетів усіх рівнів, зростання якості життя населення.

Здійснення постійного моніторингу внутрішнього та міжнародного туристичних ринків, аналіз туристичних потоків, стану туристичних ресурсів області дало можливість раціонального використання туристичних ресурсів, збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Популяризація культурної спадщини та духовних надбань області шляхом створення нових туристичних маршрутів, рекламно-інформаційної продукції тощо викликає збільшення туристичного потоку, формування бренду області.

Популяризація обласного туристичного продукту та туристичного іміджу області: участь у Міжнародних та Загальноукраїнських виставкових заходах, форумах, конференціях. Організація обласних виставок, культурно-мистецьких, туристичних заходів, фестивалів тощо сприятиме створенню позитивного туристичного іміджу області, активізації формування туристичного продукту та його популяризації.

Реалізація напрямів та виконання завдань розвитку сфери туризму і діяльності курортів, визначених даною Програмою, дасть змогу забезпечити:

- зростання потоку внутрішніх туристів;
- зростання потоку в'їзних туристів;
- збільшення обсягів наданих туристичних послуг;
- збільшення частки сфери туризму і діяльності курортів у валовому внутрішньому продукті;
- збільшення кількості готелів та інших засобів тимчасового поселення;
- збільшення кількості робочих місць у туристично-рекреаційній та туристичній сферах;
- створення умов для впровадження ефективної маркетингової та інформаційної політики з підтримки регіонального туристичного продукту на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках;
- приведення технічної та функціональної якості обласних об'єктів туристичного відвідування та об'єктів туристичної інфраструктури до сучасних вимог, директив ЄС та рекомендацій СОР ООН.

На сучасному етапі однією із сфер вдосконалення інституційних механізмів як було обґрунтовано в п. 2.1 магістерської роботи є сільський туризм. Проведення спільних заходів у цій сфері, а відтак, формування

спільної політики, спричинять зміцнення його позицій у світовому масштабі та допоможуть налагодити співпрацю між державами-членами ЄС.

Статтею 403 проекту Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачається Укладення договорів про двостороннє співробітництво з питань розвитку сільського зеленого туризму між областями України та відповідними адміністративно-територіальними одиницями держав-членів ЄС, організація та проведення тренінгів для членів сільських громад, які мають на меті зайнятися туристським підприємництвом, відповідних конференцій, засідань за круглим столом, семінарів із залученням експертів ЄС, організація навчальних поїздок до держав-членів ЄС тощо.

Висновки до розділу 3

Декларуючи рішучу підтримку сталому розвитку внутрішнього туризму держава та органи місцевого самоврядування України насправді обмежилися наданням нікчемно малої кількості проектів розвитку туристичної діяльності інвесторам на слабкоатрактивних для туристів місцевостях.

Подальший розвиток сфери туризму і діяльності курортів в областях України може бути реалізований через впровадження ефективного державного регулювання розвитку туризму і діяльності курортів, що передбачає суттєве вдосконалення регулятивної ролі держави в поєднанні з упровадженням європейської моделі державно-приватного партнерства на основі концепції локальної туристичної системи.

Україна зацікавлена у:

продовженні та поглибленні євроінтеграційного напрямку, насамперед з урахуванням завдань адаптації туристичного законодавства України до відповідних директив і стандартів ЄС;

лібералізації прикордонних і митних формальностей для туристів, які здійснюють подорожі між Україною та державами-членами ЄС, що є для України генеруючими туристичними ринками;

приведенні якості туристичних послуг до міжнародних стандартів, гармонізації системи стандартизації та сертифікації підприємств туристичної сфери, що надають послуги розміщення та харчування в Україні, з нормами ЄС;

залученні фінансової та технічної допомоги з боку ЄС у туристичну галузь України щодо реалізації пріоритетних проектів розвитку туризму, в тому числі на регіональному рівні, у галузі сільського туризму, малого та середнього туристичного бізнесу, транскордонного співробітництва, розбудови інфраструктури туризму впродовж транспортних коридорів;

популяризації позитивного туристичного іміджу України на європейському ринку.

ВИСНОВКИ

У роботі проведено узагальнення і запропоновано методичний підхід дослідження особливості функціонування екотуризму в Україні в умовах пандемії вірусних захворювань. Основні теоретико-прикладні результати подано в наступних висновках:

1. Туристичний бізнес є економіко-технологічною системою формування й реалізації туристичного продукту з метою задоволення різнорівневого попиту на багатоманітні туристичні послуги.

2. Формування локальних туристичних систем (ЛТС) стало результатом поширення на індустрію туризму принципів системного підходу, економічної теорії, суспільної географії та менеджменту.

3. Для успішного розвитку екотуризму на природних (в т.ч. заповідних) територіях потрібно вирішити наступні питання:

- оформити в законодавчому і нормативно-правовому плані юридичну власність на території та об'єкти природного заповідного фонду України і здійснюваної в їхніх рамках екотуристичної діяльності;
- розробити економічний механізм надання платних рекреаційних послуг, установити нормативи плати, створити госпрозрахункові підрозділи установ природного заповідного фонду України;
- провести облік наявних рекреаційних ресурсів на природних територіях та розглянути можливості їх туристичного використання;
- визначити надійні способи розрахунку допустимих навантажень на природно-рекреаційні території;
- в межах об'єктів природно-заповідного фонду розробити комплекс різноманітних (в пізнавальному плані) маршрутів та екологічних стежин;
- в лісництвах та в заповідних територіях провести заходи щодо пристосування цих ділянок до туризму та відпочинку;

- реорганізувати лісництва шляхом введення в їх штат ландшафтознавців, робітників, які б займалися влаштуванням та облаштуванням, прибиральників сміття;
- розробити ряд різноманітних та ефективних засобів пропаганди охорони природи, екологічної освіти рекреантів та контролю за їх поведінкою в природі;
- закладам, обслуговуючим туристів (притулки, готелі, кемпінги, бази) застосовувати екологічно безпечні технології функціонування комунальних систем;
- удосконалювати системи видалення та переробки сміття тощо.

4. Сільський зелений туризм на відміну від масового туризму є особливою формою туризму. Так сільські готелі приймають водночас достатню кількість туристів і мають високий рівень сервісу і за суттю не є агрооселями, але часто вони трактують свою діяльність як сільський зелений туризм. У сільському зеленому туризмі загалом діють майже такі самі правила прийому і обслуговування кожного туриста, як і у масовому туризмі, особливо у сфері надання певних послуг та психології взаємовідносин.

5. «Блакитний прапор» — екологічний сертифікат, який видається пляжам і маринам на підставі рішення незалежного Міжнародного Жюрі про їх відповідність вимогам критеріїв Програми «Блакитний прапор». Метою програми «Блакитний прапор» є забезпечення сталого розвитку пляжів і марин за допомогою впровадження строгих критеріїв, які стосуються якості води, екологічної освіти та інформації, екологічного менеджменту, безпеки та інших послуг.

6. Незважаючи на бурхливий розвиток екологічних видів туризму, масові його види продовжують залишатись популярними. Це актуалізує пошук шляхів та способів мінімізації впливу туристичної діяльності на довкілля. Заходи з приводу цього мають проводитись у наступних напрямках.

- Наука: розробка стратегії сталого розвитку рекреаційних територій; проведення комплексних (екологічних, географічних,

біологічних, економічних, соціологічних) наукових досліджень територій щодо можливостей і наслідків розвитку на них туристичної діяльності: вивчення особливостей територій щодо резервування рекреаційних ділянок, дослідження їх екологічної стійкості до впливу зовнішніх чинників, можливостей розвитку на них окремих видів туристичної діяльності, визначення її масштабів, розробка економічного механізму використання частки доходів від розвитку туризму для охорони навколишнього середовища, наукових досліджень території та екологічної освіти туристів.

- Освіта, виховання та агітація: екологічна освіта суб'єктів туристичної діяльності; пропаганда здорового способу життя у екологічно чистому середовищі; виховання почуття особистої відповідальності за стан довкілля, культури поведінки в природі.
- Техніка і технології: розробка та використання безпечних в екологічному відношенні технологій виробництва туристичних послуг, утилізації відходів; удосконалення технологій природоохоронної та природовідновлювальної діяльності на рекреаційних територіях; використання на територіях відпочинку екологічно безпечних видів транспорту.
- Організація і управління: моніторинг санітарного стану рекреаційних територій, обладнання та благоустрій рекреаційних територій; організація видалення та утилізації сміття; введення штрафних санкцій щодо порушників встановлених санітарно-екологічних норм організації та проведення туристичної діяльності, координація раціонального розміщення об'єктів туристичної індустрії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про туризм" від 18 листопада 2003 року - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>
2. Закон України «Про природно-заповідний фонд України»
3. Бабарицька В.К. Менеджмент туризму. Туропереїтинг. Понятійно-теоретичні основи. / Бабарицька В.К., Малиновська О.Ю. – К.: Альтерпрес, 2004. – 288с.
4. Бизнес в агро- и экотуризме. Пособие. Под общ.ред. к.г.н., доц. Тарасенка А.И. - Минск, 2014. - 380 с.
5. Биркович В.І. Сільський зелений туризм - пріоритети розвитку туристичної галузі України / В.І. Биркович // Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. - 2008. - №1(6). - С.138-143.
6. Борейко В. Е. Троянский конь экотуризма = смерть для заповедной природы. — К.: КЭКЦ, 2010. — 116 с.
7. В Італії альпійський льодовик рятують від глобального потепління [Електронний ресурс]. - режим доступу: <https://www.afisha.it/problemy-suchasnosti/v-italii-alpijskyj-lodovyk-riatuiut-vid-hlobalnoho-poteplinna/>
8. В Одесі не можуть почати підйом танкера Delfi з мілини [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/07/19/7259900/>
9. Ведмідь вийшов з лісу, сів за стіл і поїв разом з людьми біля озера [Електронний ресурс]. - режим доступу: <https://www.segodnya.ua/ua/lifestyle/fun/medved-vyshel-iz-lesa-sel-za-stol-i-poel-vmeste-s-otdyhayushchimi-voze-ozera-video-1470209.html>
10. Генезис та еволюція наукового туристського дискурсу [Електронний ресурс] / Божко Л.Д. // Вісник Харківської державної академії культури. - 2012. - №37. - Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/bozhko2.htm.

11. Герасименко В.Г. Аграрний туризм як вид підприємництва / Герасименко В.Г., Нездоймінов С.Г. Монографія. - Одеса: Пальміра, 2011. - 178 с.
12. Гірний Б.М. Сучасний стан і перспективи розвитку природно-заповідного фонду України // Продуктивні сили і регіональна економіка: Зб. наук. пр.: У 2 ч. / РВПС України НАН України. – К.: РВПС України НАН України, 2004. –Ч.1. – 245 с. – С.91-98.
13. Географічна енциклопедія України. У 3 Т – К.,1995.
14. Гетьман В. Розвиток туризму в Азово-Чорноморському регіоні України // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2001. - №9.
15. Гловацька В.В. Напрями підвищення ефективності становлення сільського (зеленого) туризму / В.В. Гловацька // Інноваційна економіка. - 2007. - №3. - С.110-113.
16. Горішевський П. Сільський зелений туризм: організація надання послуг гостинності / Горішевський П., Васильєв В., Зінько Ю. С. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2003. - 148 с.
17. Гузь Д. О. Сутність стратегії забезпечення економічного розвитку підприємств / Д. О. Гузь, Н. А. Тюхтенко, Д. О. Бочкарьов // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2017. – № 8. – С. 72–77.
18. Гузь Д. О. Методичні підходи до оцінки та реалізації стратегії стійкого економічного розвитку підприємств / Д. О. Гузь, С. Ю. Савін, Н. А. Тюхтенко // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. – 2017. – № 4. – С. 57–62.
19. Даринский А.В. Туристическая индустрия в США // География в школе. – 2001.- №6.
20. Де відпочити цього літа – експерт назвав три напрямки для українців [Електронний ресурс]. - режим доступу: <https://ukraina24.segodnya.ua/ua/obshchestvo-news/1433-gde-ukraincy-budut-otdyhat-etim-letom-ekspert-nazval-tri-napravleniya>

21. Дмитрук О.Ю. Екологічний туризм: сучасні концепції менеджменту і маркетингу Навчальний посібник. - К.: Альтерпрес, 2004. - 192 с.
22. Драчева Е.Л. Экономика и организация: международный туризм. / Драчева Е.Л., Забаев Ю.В., Исмаев Д.К. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: КНОРУС, 2007. – 576с.
23. Дядечко Л.П. Економіка туристичного бізнесу. К.: Центр учбової літератури, 2007. - 224 с.
24. За перемогу у конкурсі Неймовірні села України дають 100 тис.грн на розвиток сільських територій [Електронний ресурс]. - режим доступу: <https://agroportal.ua/ua/news/eksklyuzivny/za-pobedu-v-konkurse-neveroyatnye-sela-ukrainy-2020-dayut-100-tysgrn-na-razvitie-selskikh-territorii/>
25. Зінько Ю. В., Зелений туризм./ Зінько Ю. В., Рутинський М. Й. — К: Знання, 2008. — 271 с.
26. Зорин И.В. Туризм как вид деятельности. [Електронний ресурс]. – / Зорин И.В., Каверина Т.П., Квартальнов В.А. Режим доступу: http://tourlib.net/books_tourism/zorin01.htm
27. Инновационные кластеры: основные идеи [Електронний ресурс]. - режим доступу: <http://www.innosys.spb.ru/?id=886>.
28. Кузьменко А.В. Проблемы и задачи экологического планирования в рекреационно-туристических зонах/ Кузьменко А.В., Алейникова Т.М. и др. // Вісник ДІТБ. – 1999. - №3
29. Козловський Є. Роль туристичної галузі в активізації соціальної роботи в сучасному українському суспільстві // Наук. вісн. Чернівець. ун-ту. - 2005. - №244.- С.86-91.
30. Коровіна О.В. Обґрунтування стратегії розвитку підприємства на основі моніторингу факторів зовнішнього середовища / О.В. Коровіна // Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції. –Херсон. – 2017. – №4. – С. 150–160.

31. Костенко Л. Шевський кустарний промисел на Лівобережному Поліссі друга половина XIX – 60- ті роки XX століття // Сіверянський літопис. - 2010. - №1. -с. 20 - 33.
32. Костюшин В. А. Воздействие рекреации на живую природу. — К.: НЭЦУ, 42 с.
33. Лояк Л.М. Інноваційний розвиток спеціалізованих підприємств рекреаційної сфери в контексті європейської інтеграції / Лояк Л.М. // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Черкаси, 2015. – Вип. 40, ч. 1. –С. 115-121. – (Серія: Економічні науки).
34. Мальська М.П. Основи туристичного бізнесу. / Мальська М.П., Худо В.Р., Цибух В.І. – Київ: Центр навч. л-ри, 2004. – 272 с.
35. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. - М.: Прогресс, 1993. - 594 с.
36. На відео потрапила реакція дівчини на випадкове "знайомство" з ведмедем у лісі [Електронний ресурс]. - режим доступу: <https://www.segodnya.ua/ua/lifestyle/fun/na-video-popala-reakciya-devushki-na-sluchaynoe-znakomstvo-s-medvedem-v-lesu-1464898.html>
37. Наумов О.Б. Організаційно-економічні засади інноваційногорозвитку Причорноморського регіону / О.Б. Наумов // Таврійський науковий вісник: науковий журнал. – 2015. – С. 290–295.
38. Пінчук Т. А. Агротуризм як форма підприємництва у сільській місцевості / Науковий вісник Ужгородського університету Збірник наукових праць. — 2009, Вип.28, ч.3
39. Портер М. Конкуренция / М. Портер; пер. с англ. - М.: Издательский дом Вильям, 2005. - 608 с.
40. Розвиток сталого сільського туризму Тематичний довідник. - Ужгород: Євроакадемія, 2007. - 88 с.
41. Рутинський М.Й. Сільський туризм / Рутинський М.Й., Зінько Ю.В. Навчальний посібник. - К.: Знання, 2006. - 271 с.

42. Слепокуров А.С. Геоэкологические и инновационные аспекты развития туризма в Крыму. – Симферополь: СОНАТ, 2000.
43. Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності: Підручник. / За заг. ред. В.Ф.Орлова. — К.: Грамота, 2006. — 262 с.
44. Соціально-економічне становище області за 2010 рік: за даними Головного управління статистики у Полтавській області - URL: <http://poltavastat.pi.net.ua/>
45. "Софія Київська" не може бути виключена зі списку ЮНЕСКО через будівництва в буферній зоні, - девелопер [Електронний ресурс]: Режим доступу: <https://ua.112.ua/kyiv/sofiia-kyivska-ne-mozhe-buty-vykliuchena-zi-spysku-yunesko-cherez-budivnytstva-v-buferanii-zoni-developer-328324.html>
46. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. / М. П. Кляп, Ф. Ф. Шандор. — К.: Знання, 2011. — 334 с.
47. Світовий досвід розвитку сільського зеленого туризму [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua>
48. Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://tourlib.net>
49. Сільський зелений туризм: перспективи розвитку [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/90010301>
50. Сільський туризм в Україні: коли, як не зараз [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://www.unian.ua/tourism/lifehacking/vsesvitniy-den-turizmu-2020-rik-silskogo-turizmu-v-ukrajini-2020-unian-11158325.html>
51. Спілка сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://lev.org.ua/institutions/spilka-spriyannya-rozvitku-silskogo-zelenogo-turizmu-v-ukraini-108.html>
52. Сологуб О. Посткарантинна трансформація туристичної індустрії: перспективи екотуризму Збірник тез доповідей ІХ Міжнародної науково-практичної конференції розвиток індустрії гостинності та міжнародного бізнесу: сучасний стан і перспективи / Тернопіль 22 травня 2020 р. –Тернопіль: ТНЕУ, 2020. – 224 с. С. 71-72

53. Сологуб О. Основи раціональної організації бухгалтерського обліку готової продукції та її реалізації /О. Сологуб // Розвиток науки та бізнесу в умовах глобаолізації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів і молодих вчених (м. Тернопіль, 15 травня 2019 р.). Тернопіль: Осадца Ю.В., 2019. - 227 с.

54. Сучасні виклики для сільського зеленого туризму України [Електронний ресурс] – Режим доступу:<https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2410812-sucasni-vikliki-dla-silskogo-zelenogo-turizmu-ukraini.html>

55. Тадра А.М. Ринок зеленого туризму в Україні: особливості, тенденції і фактори, що гальмують його розвиток / Тадра А.М., Дробішер Г.С.// [Електронний ресурс] - Режим доступу: na.lp.edu.ua/bitstream/ntb/13381/1/Тадра.pdf

56. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т.І. Ткаченко. - 2-ге вид., випр. та доповн. - К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. - 463 с.

57. Туристично-краєзнавчі дослідження: Збірник наукових статей. – Випуск 6. – К.: 2005. –

58. Туристский регион: содержание и границы понятия (на примере анализа туристской учебной литературы) [Електроний ресурс]: Межвузовский сборник научных трудов. - СПб.: Изд-во Уральского юридического института МВД России, 2006. - С.287-295. - Режим доступу: http://tourlib.net/statti_tourism/bessonova2.htm

59. Туристична діяльність в Україні у 2013 році: стат. зб. – К.: Держ. служба статистики України, 2014. – 90с. [Електронний ресурс]. –Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/ Arch_td_bl.htm.

60. Туристична діяльність в Україні у 2016 році: стат. зб. – К. : Держ. служба статистики України, 2017. – 90с. [Електронний ресурс]. –Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_td_bl.htm.

61. Туристична діяльність в Україні у 2017 році: стат. зб. – К.: Держ. служба статистики України, 2018. – 90с. [Електронний ресурс]. – Режим

доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/05/zb_td_2017.pdf.

62. Туризм в Україні статистика найбільшого туристичного порталу України за 2019 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua.igotoworld.com/projects/stat2019/>

63. Управління інноваційною діяльністю туристичних підприємств : монографія / В.М.Селютін, Л.М.Яцун, Г.В.Андрієнко, С.В.Селютін. –Х.: ХДУХТ, 2016. – 255 с.

64. Хелловей Дж.К. Туристичний бізнес / Дж. Кристофер Хелловей; при содействии Нейла Тейлора; пер. З 7-го англ. изд. Т. А. Черной, А.А. Кожевниковой, К.: Знання, 2007. - 789 с.

65. Храбовченко В.В. Экологический туризм Учебно-методическое пособие. - М.: Финансы и статистика, 2003. - 208 с.

66. Штильмарк Ф. Р. Тропы, которые нельзя прокладывать // Природа. — 1981. — № 9. — С. 121—122.

67. Шеф туристичного управління Ірландії пішов у відставку після відпочинку в Італії [Електронний ресурс]. - режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/08/15/7263071/>

68. Як заповідник Тустань робить унікальну екосистему співпраці музею, громади й бізнесу [Електронний ресурс]: Режим доступу:<https://life.pravda.com.ua/culture/2020/09/11/242281/>

69. Andrews K.R. The Concept of Corporate Strategy.– Homewood;Irwin, 1987. – 523 p.

70. Ball D.F., McCulloch W.H. International Business. Introduction and Essentials. – Boston: Homewood, 1990. – 435 p.

71. Brown S.L., Eisenhardt K.M. Competing on the edge: Strategy asstructured chaos. – Boston: Harvard Business School Press, 1998. – 542 p.

72. Belisa Amaro. Ecotourism and ethics // Earth Island Journal. Fall 1999 V. 14i3 p.16

73. Cook Ph. "British Tourism: Keeping Balance," "Tourism" No. 119, winter 2004
74. Costa P. Milieux effects and sustainable developments in a cultural quarter: The Barrio alto-Chiado area in Lisbon / P. Costa; Institut de Recherches Economiques et Regionales. - Neuchetel: Editions EDES, 2004.
75. Cyert R. M., March. J.G. A behavioral theory of the firm.– Imprint Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1963.– 332 p.
76. Denning B.W. Corporate planning. Selected Concepts.– N.-Y.:McGraw-Hall,1981.– 545p.
77. Destination Branding: Insights and Practices from Destination Management Organizations: Journal of Travel / Virginia Polytechnic Institute; [Edited by Richard R. Perdue]. - Virginia: SAGE Publications, 2005. - P.328-338.
78. Fournier Ch. Techniki zarzadzania malym i srednim przedsieborstwem.–Warszawa : Poltex, 1993.– 178 p.
79. Hamel G., Prahalad C.K. Competing for the future.– Boston:Harvard Business School Press, 1994. – 426 p.
80. Hill Ch.W., Jonts G.J., Strategic Management. An Integrated Approach. – Boston: Houghton Mifflin Company, 1992.– 427 p.
81. Honey Martha S. (June 1999) Treading Lightly: ecotourism's impact on the environment // Environment, V 41i5 p. 4(1).
82. Honey, Martha (2008). Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise? (вид. Second). Washington, DC: Island Press. с. 33. ISBN 1597261254 ISBN 978-1597261258.
83. Le developpement durable des territoires de montagne: un objet de concertation sur le devenir des stations touristiques: Paper presented at the meeting concentration et segregation dynamiques et inscriptions territoriales (Lyon, 1-3 September 2003) / ed. by V. Peyrache-Gadeau. - Institut de la Montagne, 2003.
84. Lindblom C. E. The market system : what it is, how it works, and what to make of it New Haven: Yale University Press 2001. –245 p.

85. Mintzberg H., Waters J.A. Of Strategies, Deliberate and Emergent//Strategic Management Journal.– 1986. – No 3.– P. 257–272.
86. Martin R.L. Deconstructing clusters: Chaotic concept or policy panacea? / R.L. Martin, P. Sunley. - Journal of Economic Geography. - Oxford: Oxford University Press, 2003. - P. 5-35.
87. Nordin S. Tourism clustering and innovations / S. Nordin. - Ostersund: European Tourism Research Institute, 2003. - 90 p.
88. Olsen M.D. Strategic Hospitality Management: Teary and Practice. – London: Cassel, 1991.– 347 p.
89. Penc J. Strategie zarzadzania. – Warszawa.: Agencja PLACET, 1999.- 221 p.202
90. Rispoli M. Risposte strategiche alla complessit?: le forme di offerta dei prodotti alberghieri / M. Rispoli, M. Tamma. - Padova:Cedam, 1995. - 362 p.
91. Schendel D. E., Hofer C. W. Strategic Management : a new view ofbusiness policy and planning.– Boston : Little, Brown, 1979.– 538 p.
92. Tamma M. Destination management / M. Tamma. - Torino: Giappichelli, 2002.
93. Tamma M. Destination management e logica di sistema / M. Tamma. - La Rivista del Turismo, 1999. - P.46-48.
94. Tendencies in world tourism: [Электронный ресурс]. - режим доступа: <http://www.unwto.org/>.
95. Towards quality coastal tourism: Integrated quality management (IQM) of tourist destinations / [Tourism Unit of European Commission]. - Luxembourg: Office for Official Publications of the EC, 2000. - 154 p.
96. Weihrich H. The TOWS Matrix. A Tool for Situational Analysis//Long Range Planning. –1982. –No 2.– P. 35–53

Основи раціональної організації бухгалтерського обліку готової продукції та її реалізації

Сільський туризм в Україні: коли, як не зараз

Марина Григоренко

07:15, 27.09.20

[Лайфхаки](#) 7 хв. 558

27 вересня відзначається [Всесвітній день туризму \(World Tourism Day\)](#) – міжнародне свято, засноване в 1979 році з метою пропаганди туризму, висвітлення його внеску в світову економіку і зміцнення зв'язків між жителями різних країн. Щорічно його присвячують якійсь конкретній тематиці, й в 2020 році тема свята звучить як «Туризм і розвиток сільських районів».

У Всесвітній туристській організації ООН (UNWTO) ніби щось знали, адже ще задовго до того, як через пандемію коронавірусу все в світі перевернулося з ніг на голову, 2020-й оголосили «Роком сільського туризму». Адже в нинішніх умовах, коли ми не можемо так просто поїхати у відпустку туди, куди ми хочемо, і, тим більше, відпочивати там без будь-яких обмежень, сільський туризм став більш ніж актуальний. Приїжджаєш собі у відокремлений регіон, насолоджуєшся природою подалі від галасу великого міста і натоптів туристів. Ось тобі і соціальна дистанція, і свіже повітря з активним відпочинком для зміцнення імунітету.

Сільський туризм – це величезні можливості для того, щоб нарешті вивести українські села на новий рівень, врятувати їх від бідності та вимирання

Якщо коротко, сільський туризм, також відомий як агротуризм, має на увазі використання природних, культурно-історичних та інших ресурсів сільської місцевості для створення

комплексного туристського продукту. Втомлені від шаленого ритму великих міст туристи наслідують сільський спосіб життя, знайомляться з місцевими культурою і звичаями, беруть участь у традиційній сільській праці. В Європі це вже доволі популярний напрямок.

В Україні також по-тихеньку звертають увагу на такий вид відпочинку, тим більше, що у нас якраз дуже підходящі для сільського туризму як природні, так і культурні традиції. Все ж село завжди відіграло важливу роль в житті українців, і багато жителів країни зберегли сільські традиції й до наших днів.

При цьому агротуризм на ділі набагато ширший, ніж просто занурення в сільські будні, ніби до бабусі приїхав. В [Національній туристичній організації України пояснюють](#), що сільський туризм – це ще й екотуризм, відвідування різних громад і територій, знайомство з культурою і традицією тих чи інших регіонів. Загалом, це може бути корисно, пізнавально і, звісно, розслабляюче.

З іншого боку, сільський туризм – це величезні можливості для того, щоб нарешті вивести українські села на новий рівень, врятувати їх від бідності та вимирання. Адже розвиток сільського туризму вирішує відразу кілька завдань:

- мінімізує міграцію з сіл у міста;
- забезпечує можливості для працевлаштування сільської молоді та етнічних меншин;
- зменшує бідність;
- зберігає культуру і спадщину.

Однак для того, щоб дати імпульс розвитку цього напрямку, слід проробити серйозну роботу, в тому числі на державному рівні. В першу чергу йдеться про професійну підготовку жителів села до надання туристичних послуг, що забезпечить сталий і збалансований розвиток сільського туризму. І справа не стільки у створенні відповідних навчальних курсів, вже ціла купа українських вишів готує фахівців у сфері туризму та гостинності, а й донести до жителів сіл важливість такої підготовки.

Крім того, здоровий розвиток сільського туризму вимагає впровадження державних і міжнародних стандартів, об'єднаних в комплексну систему якості, що відповідає сучасним вимогам ринку і підвищує рівень обслуговування. Можливо, для цього навіть доведеться придумати, як надати мешканцям сіл можливість постажуватися закордоном чи принаймні у великих містах України. Адже як можна забезпечити якісний сервіс, якщо ти не знаєш, як він виглядає взагалі?

Безперечно, сільський туризм в Україні вже є, але він переважно дикий. Так, на багатьох популярних напрямках, наприклад, в Карпатах, зараз можна без особливих зусиль знайти собі гостьову кімнату в садибі або цілий котедж. А часом навіть організувати за допомогою особливо заповзятливих місцевих жителів собі насичене цікавими активностями дозвілля. Але це скоріше точкове явище, яке при цьому ніяк не регулюється. Та й більшість корисної інформації про доступні послуги потенційний турист найчастіше дізнається вже на місці.

2020-й рік показав, що український турист дуже навіть готовий розщедритися всередині країни, але тільки за якісний і безпечний відпочинок

Але ж практично вся територія України – це потенційний простір для розвитку сільського туризму, самого різного за змістом і ландшафтам. Тільки чомусь одні "розкусили" фішку,

як, наприклад, на [Яремчанщині](#) або на [Закарпатті](#), а ось багато інших регіонів – поки не дуже.

Звісно, виглядає романтичним – приїхати в якесь село і знайти собі там нічліг на свій страх та ризик. Але, повірте, це розвага на любителя. І не варто недооцінювати українського туриста, мовляв, він бідний і не готовий платити великі гроші, а тому йому і аби як зійде. 2020-й рік показав, що український турист дуже навіть готовий розщедритися всередині країни, але тільки за якісний і безпечний відпочинок.

А ще сільський туризм тісно пов'язаний з гастротуризмом. Знову ж таки, в Україні величезна кількість фермерських господарств, де можна спробувати екологічно чисту і унікальну продукцію, яку не завжди і в Києві знайдеш. Це і домашні сири, і вина, і екзотика на зразок равликових, бджолиних або страусових ферм. Більш того, ці господарства цілком можуть запропонувати своїм гостям не тільки їжу для шлунка, але і для розуму – пізнавальні екскурсії або ж активний відпочинок. А ще комфортабельне житло.

І не варто забувати про традиційні ремесла, на зразок ткацтва, вишивки або різьблення по дереву. Навіть зараз ці товари з національним сільським колоритом користуються непоганою популярністю серед жителів великих міст. Вони не проти заплатити пристойні гроші за такі товари в столичних магазинах або ж записатися на курси рукоділля в містах, далеких від сільського життя. Уявіть, як би туристу все це "зайшло" в "природному середовищі"!

Проблема тільки в тому, що таким локаціям часом не легко достукатися до потенційного клієнта. Для цього потрібно проводити більше виставок, ярмарків, фестивалів, причому не тільки в Києві й не лише влітку всього раз-два. В одному тільки Закарпатті можна регулярно проводити всілякі фестивалі сиру і вина. Тим більше, і локацій для цього більш ніж достатньо – скільки старовинних замків і фортець.

Також потрібна підтримка держави – як матеріальна шляхом грантів і податкових пільг, так інформаційна за допомогою тих же прес-турів або публікацій в соцмережах. Звичайно, нове Держагенство з розвитку туризму намагається працювати в цьому напрямі, але, по-перше, у агентства не так багато повноважень, по-друге, у нього практично немає фінансування.

2020-й серйозно вдарив по світовому туризму, особливо по найбільш популярним і розвиненим напрямкам. З іншого боку, він дав можливість для розвитку інших секторів, у тому числі сільського туризму. І це якраз те, що має величезний потенціал в Україні. Однак не можна втрачати час, адже зараз саме час "застрибнути" у вагон можливостей, розробивши турпродукт на гідному рівні, щоб і турист був задоволений, з бажанням повернутися, і задіяні в індустрії місцеві жителі отримували хороший дохід.

Детальніше читайте на УНІАН:

Сільський туризм в Україні: коли, як не зараз

<https://www.unian.ua/tourism/lifehacking/vsesvitniy-den-turizmu-2020-rik-silskogo-turizmu-v-ukrajini-2020-unian-11158325.html>